

Maiju Lahtinen

- Arabinaisten matkassa -

Tutkimus Damaskoksessa asuvien naisten elämäntarinoista

Pro gradu – tutkielma
Sosiaali antropologia
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen yksikkö

Tiivistelmä

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen yksikkö

LAHTINEN MAIJU: Arabinaisten matkassa. Tutkimus Syyriassa asuvien naisten elämäntarinoista.

Pro gradu tutkielma, 62 s.

Sosiaalianthropologia

Elokuu 2011

Tutkielmani aiheena on Syyriassa asuvien naisten elämäntarinat. Elämäntarinoiden analyysissä olen kiinnostunut siitä, mitkä tekijät elämäntarinoiden syntyä säätelevät ja jäsentävät haastateltavien transnationaalisessa asuinympäristössään. Aineistoni muodostuu viiden Syyriassa asuvan arabitaustaisen naisen haastatteluista, ja analyysitapani on sisällönanalyysi. Etnografia toimii tutkimuksellisena kehyksenäni, mutta puhdasta etnografiaa en tutkimukseni rajoitusten vuoksi voinut toteuttaa. Tarkemmin sanoen tutkin siis arabitaustaisten naisten elämäntarinoiden sisältöä ja niitä tekijöitä, jotka elämäntarinoita säätelevät. Tutkielmani tuottama analyysi kohdistuu niin ikään vain puhujan tuottamaan jäsenyyksiin eikä sinällään ole yleistettävissä olevaa tekstiä.

Elämäntarinoista nousi esiin neljä keskeistä tapaa jäsentää omaa elämää. Perhe, koti, uskonto ja toimijuus. Perheen merkitys aineistossa oli ensisijaisen merkittävä. Jokainen haastateltavista aloitti puheensa kertomalla omista vanhemmistaan, puolisostaan tai lapsistaan. Perhe nähtiin ydinperhettä laaja-alaisempana kokonaisuutena, johon kuului koko suku. Myös kodin jäsenyys oli esillä haastateltavieni puheessa. Jokainen näytti kuuluvansa johonkin, ja suhde kotiin oli vahvasti sidoksissa kotimaan yhteiskunnallisiin oloihin. Olennaista oli, että haastateltavani elivät transnationaalisessa kontekstissa pitäen yhteyttä sukuunsa yli valtiollisten rajojen. Uskonto näkyi puheentuottamisessa. Se toimi lauseiden värittäjänä, mutta toisinaan sillä selitettiin myös kohtalonkäsityksiä. Naisten oma toimijuus näyttäytyi monella tapaa aineistossani. Sitä tuotettiin niin luovan toiminnan

kuten taiteiden parissa, mutta myös työn ja koulunkäynnin kautta. Toisinaan omaa toimijuutta neuvoteltiin yhteiskunnan rajoja rikkovalla tavalla.

Aineistostani nousevat perheen, kodin, uskonnon ja toimijuuden teemat osoittavat, kuinka samankaltaisia ovat ne asiat, jotka ovat merkityksellisiä niin tutkimukseni arabitaustaisille naisille kuin varmasti lähes kaikille naisille. Vaikka tutkimukseni ei ole yleistettävissä arabinaisten kulttuurikuvaukseksi, ottaa se osaa lännen tuottamaan kolonialistiseen diskurssiin pyrkien tuottamaan analyysia, joka ei asetu pelkästään kyseisen diskurssin asettamiin dikotomioihin.

Asiasanat: Arabinaiset, elämäntarinat, perhe, koti, uskonto

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. HAVAINTOJA SYYRIASTA	2
2.1 ARABINAISET TUTKIMUKSEN KOHTEENA.....	5
3. AINEISTO JA METODISET LÄHTÖKOHDAT	9
3.1 AINEISTO	9
3.2 LUKUTAPANI AVAIMET.....	12
3.3 EETTISET ONGELMAT	13
3.4 SISÄLLÖNANALYYSI	16
3.5 ETNOGRAFINEN KEHYS.....	17
4. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	18
4.1 PERHE, YHTEISÖ JA KUNNIA	18
4.2 PAIKKA JA LIIKKUVUUS	23
4.3 USKONTO JA SEKULARISMI SYYRIASSA.....	25
4.4 TOIMIJUUS.....	28
5. ANALYYSI: PERHE, KOTI, USKONTO JA TOIMIJUUS ELÄMÄN JÄSENTÄJINÄ	31
5.1 PERHEEN MERKITYKSET	31
5.2 TRANSNATIONAALINEN KOTI	39
5.3 USKONNON MERKITYS.....	43
5.4 TOIMIJUUS.....	45
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	51
6.1 YHTEENVETO.....	54
7. KIRJALLISUUS	55

1. Johdanto

Tutkielmani aihe koostuu Syyriassa asuvien naisten elämäntarinoista. Tarkemmat tutkimuskysymykseni koskevat sitä, kuinka arabinaiset jäsentävät elämäänsä transnationaalisessa asuinympäristössään, sekä sitä, millaiset tekijät heidän elämäntarinoitansa säätelevät. Tutkielmani aihe syntyi Damaskoksessa Suomen Lähi-idän Instituutissa, jossa olin syksyllä 2009 harjoittelussa kolmen kuukauden ajan. Tapasin instituutissa uruguaylaisyntyisen antropologin Ana Valdesin. Hänen työryhmänsä oli kaupungissa haastattelemassa ja kuvaamassa syyrialaistaisten naisten elämäntarinoita. Heidän tarkoituksenaan oli kertoa, kuinka Scheherazade, tuhannen ja yhden yön tarinoiden päähenkilö, kertoisi tarinansa nykyaikana. He halusivat tarkastella, kuinka Scheherazade näyttäytyisi naisten puheissa ja elämäntarinoissa. He työskentelivät Svensk kulturfondenin rahoituksen turvin, eikä ryhmällä ollut sen tarkempaa työnimeä.

Työryhmässä oli monenlaisia tarkoitusperiä tehdyille haastatteluille ja kuvauksille. Kaksi belgialaista naista teki aiheesta dokumenttia, kaksi saksalaista työsti tietokonepeliä ja loput keskittyivät Scheherazade-tematiikan tutkimiseen. Työryhmä tiedusteli halukuuttani osallistua heidän projektiinsa. Aihe oli varsin mielenkiintoinen, joten päätin osallistua heidän hankkeeseensa. Työskentely osana heidän työryhmäänsä poiki minulle myöhemmin Pro gradu -tutkielmani aiheen.

Aineistonkeruu tapahtui haastatteluiden ja kuvausten avulla. Tutkimusaineiston hankinta oli haasteellinen prosessi. Ensimmäinen tulkkimme katosi kesken käännöstyön, ja koko projekti oli vaarassa kaatua siihen. Sain kuitenkin monen mutkan kautta toisen harjoittelupaikkani kollegan avulla hankittua kaksi arabiaa ainakin toisena äidinkielenään puhuvaa tulkkia kääntämään haastattelut loppuun. Käännökset valmistuivat selvästi odotettua myöhemmin ja niukempilaatuisina kuin odotimme.

Loppujen lopuksi aineistoni muodostuu viidestä Syyriassa asuvan arabinaisen elämäntarinasta. Kuten jo edellä mainitsin, tutkimukseni tavoitteena on tarkastella sitä, miten naiset jäsentävät elämäntarinoitaan transnationaalisessa kontekstissaan. Tavoitteenani on selvittää, mitkä tekijät säätelevät heidän elämäntarinoitensa

jäsennystä. Vaikka ajatus äänen antamisesta arabinaisille on itsessään haasteellinen näkemys, olen silti tutkielmani sallimissa rajoissa halukas avaamaan edes jonkin verran meille suhteellisen vieraita arabimaailman naisten elämäkäsityksiä (Vrt. Huttunen 2002 & Lughod 2008.) Olen tutkimuksellani halunnut ottaa osaa aihealueeseen liittyvään dikotomiseen vuoropuheluun, pyrkien refleктоimaan sitä, ja tuottamaan analyysia, joka ei asetu vain kyseiseen kahtiajakoiseen dialogiin. Tämä tavoite tekee tutkielmastani yhteiskunnallisesti merkityksellisen ja relevantin.

Tarkastelen haastateltaviani yhtenäisenä kokonaisuutena, enkä erittele heitä nimien avulla. En myöskään tee eroa sen välillä, onko haastateltavan katkelmat muslimin vai kristityn suusta. Koska he eivät itse maininneet uskontokuntaansa, en näe sen olevan merkityksellistä analyysin kannalta.

Aluksi kuvaan havaintojani Syyriasta ja arabinaisia tutkimuksen kohteena. Seuraavaksi esittelen aineistoni, metodiset lähtökohtani ja tutkielmani etnografiset vaikutteet. Luvussa 4 kerron tutkielmani kannalta olennaisia teoreettisia käsitteitä ja sen jälkeen syvennyn aineistoni analyysiin kyseisten käsitteiden avulla. Tutkielmani viimeinen luku koostuu johtopäätöksistä ja yhteenvedosta, jossa kokoan yhteen tutkimuskysymyksieni vastaukset ja pohdin tutkimustuloksieni luonnetta.

2. Havainnot Syyriasta

Asuin Syyriassa Damaskoksen vanhassa kaupungissa kolmen kuukauden ajan. Syyrian arabitasavalta sijaitsee Lähi-idässä Kaksoisvirtainmaan (Mesopotamia) ja Välimeren välissä. Syyrian naapurimaina ovat pohjoisessa Turkki, idässä Irak, etelässä Jordania ja lännessä Libanon sekä pieni kaistale Israelia; Golanin ylänkö (Malvela 2006, 1.)

Saavuttuani Damaskokseen olin hämmästynyt siitä, kuinka kaupungista huokuu sen rikas historia vielä monien vuosisatojen jälkeen. Vanha kaupunki koostuu pienistä sokkeloisista ja rappeutuneista kujista sekä lumoavan kauniista puisista rakennuksista. Maisemaa siivittävät kuivuus, paahtava aurinko ja ihmisten paljous. Liikenne on kaoottista ja päätähuimaavaa. Katukuva muodostuu erikoisliikkeistä, joissa myydään

kaikkea matoista paikallisiin ruokaherkkuihin. Ensituntumalta ihmiset vaikuttivat sydämellisiltä, auttavaisilta ja aurinkoisilta. Hymy oli paikallisilla herkässä ja huumoria heitettiin mitä pienimmistäkin asioista. Pukeutumistapa vaihteli sen mukaan, missä päin Damaskosta liikuin. Toisinaan näin ihmisiä pukeutuneina hijabiin (hiukset peittävä huivi tai huntu), mutta oli myös paljon ihmisiä pukeutuneina avoimiin asusteisiin.

Ensimmäisenä Damaskoksessa kiinnitin huomiota siihen, kuinka monista etnisyyksistä ja uskontokunnista väestö muodostuu. Damaskoksessa on jo pitkään elänyt niin kristityt, muslimit kuin juutalaisetkin suhteellisen sulassa sovussa. Huomattavaa on toki asuinalueiden jakautuminen uskontokuntien kesken.

Syyrialainen yhteiskunta onkin erilaisten etnisten ryhmien mosaiikki. Kieli, uskonto ja elämäntavat jakavat ryhmiä omiksi ”kulttuureiksi” (Nyrop 1978, 45.) Yhteiskunta on värikäs koktaili, joka koostuu erilaisista elämäntyyleistä ja vakaumuksista. Se on sulatusuuni, Islamisteille, humanisteille, ateisteille, Pan-Islamisteille, Pan-Arabeille, nationalisteille, liberalisteille, kommunisteille ja traditionalisteille. Syyriassa on pitkät historialliset juuret eri uskontokuntien yhteiselölle (Wieland 2006, 81-86.)

Syyria tunnetaan vanhana läpikulkumaana, jonka halki ovat aikojen saatossa pyyhkäisseet monet sodat ja hallitsijat sekä lukemattomat kauppakaravaanit. Silkkitie Kaukoitään kulki aikoinaan Syyrian kautta. Hyvä sijainti Välimeren ja Mesopotamian, ja toisaalta Egyptin ja Mesopotamian korkeakulttuurien välissä, on tuonut Syyriaan aikojen saatossa monia kansoja sekä jättänyt heidän myötään maahan vaikutteita monista kulttuureista (Malvela 2006, 1.) Syyriasta sanotaan, että siltä puuttuu kansallisen tietoisuuden ydin erilaisten kulttuuristen kirjojen takia (Nyrop 1987, 45.)

Syyrialainen yhteiskunta on kuitenkin muuttunut. Tavat ovat maallistuneet ja globalisaatio on tuonut osansa markkinatalouteen ja turismiin (Wieland 2006, 81-86.) Globalisaatio onkin muuttanut yhteiskuntaa kaksisuuntaisesti. Nuoriin globalisaation on sanottu vaikuttaneen ”positiivisesti”, sillä se on mukauttanut heidän käyttäytymisensä yhteiskunnallisiin muutoksiin, ikä-ihmisiin globalisaation on sanottu vaikuttavan lisäämällä konservatiivisuutta (Wieland 2006, 81-86.)

Syyria on monessa suhteessa naapurimaitaan liberaalimpi esimerkiksi islamin toteutuksessa. Esimerkiksi Jordaniassa ravintolat ovat päiväsaikaan kiinni Ramadanin aikana, Syyriassa ne ovat puolestaan auki myös muualla kuin kristittyalueilla. Monissa ravintoloissa tarjoillaan myös alkoholia. Syyrialla on omaa paikallista viiniä, olutta ja kansallisuoma araqia. Syyriassa onkin tunnettua, että muista naapurimaista, etenkin Saudi-Arabiasta, tullaan Damaskokseen vapautumaan oman maan tiukasta kurista (Wieland 2006, 81-86.)

1970-loppupuolella syyrialainen yhteiskunta oli jatkuvien muutosten keskellä niin sosiaalisesti, poliittisesti kuin ekonomisestikin. Damaskoksen ja Aleppon rahakkaat maanomistajat dominoivat Syyrialaista yhteiskuntaa 1960-luvun vallankumouksiin saakka. Vauraus oli kertynyt sekä perintönä että myös laaja-alaisena pääomana sijoituksista maatalouteen ja teollisuuteen (Nyrob 1978, 61.)

Salaisen poliisin ohella toinen merkittävä valtaa pitävä ryhmä on ulama, joka koostuu uskonnollisista opettajista, islamilaisista tuomareista (quadis), lakipykäläien tulkitsijoista (mufits) ja muista henkilöistä, jotka tulkitsevat sunni-islamilaista. Vuosien mittaan ulamat ovat menettäneet merkitystään, mutta he ovat silti edelleen tärkeitä sunnimuslimeille. Myös asiantuntijoiden ja toimistotyöntekijöiden muodostama keskiluokka kasvatti merkitystään ensimmäisen maailman sodan jälkeen. 1900-luvulla asiantuntijoiden ja teknisten osaajien määrä kasvoi huimaa vauhtia. 1960-luvulla maareformit sekä finanssilaitosten ja kauppa- ja teollisuusalojen kansallistaminen lasi kuitenkin vanhan eliitin asemaa ja poliittista ylivaltaa (Nyrob 1978, 61.)

Syyrialaisen yhteiskunnan sanotaan jakautuvan kolmeen osa-alueeseen: kaupunkeihin, kyliin ja heimoihin. Kaupunkeja pidetään maailman vanhimpina, ja kaupunkielämää on ollut olemassa jo ammoisista ajoista lähtien. Näin ollen kaupunkielämä on hyvin tunnettua jokaisessa. Kaupunkien ja periferian välinen etäisyys kasvoi roimasti kun länsimaalaisia vaikutuksia alkoi ilmaantua keskusta-alueille. Kaupunkeja pidettiin sivistyksen kehtoina, minne juurtui nopeasti länsimaalaisia kieliä, tapoja ja ideoita. Kaupungit, kylät ja heimot ovat toisistaan rakenteellisesti erillisiä ovat ne kuitenkin riippuvaisia toistensa palveluista ja hyödykkeistä (Nyrob 1978, 64.)

Kaupunkilaiset hyötyvät terveystalvasta, koulutuslaitoksista ja julkisesta liikenteestä, mutta kaupungin kunnallisissa palveluissa sanitaatiojärjestelmä on puutteellinen nopeasti kasvavan asukasmäärän takia. Samaisia hyvinvointipalveluita ei kuitenkaan ole saatavilla periferiassa (Asemamaaraportti, 2009.)

Syyrialaisista kylistä on mahdotonta antaa yleiskuvaa, koska ympäristöolot sekä etnisyydet vaihtelevat suuresti niiden sisällä. Rantaviivalla maanviljelijät pystyvät toimimaan onnistuneesti sademäärien takia, mutta pääsääntöisesti kuivuus tuottaa muilla alueilla maanviljelijöille päänvaivaa. Tästä syystä useat maanviljelijät ovat kaupungin rahoituksesta riippuvaisia. Isoilla yrityksillä on edes jonkinlainen mahdollisuus selvitä. Kylät ovat kautta aikojen olleet riippuvuussuhteessa kaupunkeihin, ja tämä suhde kasvoi etenkin 1960-1970-luvuilla. Liikenneyhteyksien paraneminen kuitenkin helpotti kasvavaa kulkua kaupunkeihin. Useat kylän lapsista lähtivätkin kaupunkeihin opiskelemaan ja pysyivät siellä valmistumiseensa saakka (Nyrop 1978, 66.)

Perhe muodostaa syyrialaisen yhteiskunnan ytimen. Perinteinen perherakenne ja uskollisuus pysyvät vahvasti arvossa, vaikka urbanisaatio heikentääkin niitä (Nyrop 1978, 46.) Yksilön velvollisuus perhettä kohtaan on suuri, ja se voittaa melkein kaikki muut velvollisuudet. Nykypäivänä syyrialaiset kunnioittavat kuuliaisuutta vanhempia kohtaan. Hyvään perheenjäsenen rooliin kuuluu olla uskollinen myös sukulinjaa kohtaan (Nyrop 1978, 71.)

Perheensisäiset roolit ja yhteiskunnan odotukset vaihtelevat suhteessa lasten hoitoon ja arkeen sukupuolten välillä. Kylissä ja heimojen keskuudessa naisten hunnutus on harvinaista, kaupungeissa sitä kuitenkin käytetään naisen yhteiskunnallisen aseman kohottamiseen (Nyrop 1978, 72.) Seuraavaksi kuvaan yksityiskohtaisemmin havaintojani arabinaisten asemasta Damaskoksessa

2.1 Arabinaiset tutkimuksen kohteena

Mitä voidaan sanoa Lähi-idän ihmisistä tai ylipäätään arabinaisista? Arabinaiset itsessään tuottaa käsitteenä aivan liian yleistävän kuvauksen arabinaisten heterogeenisestä ryhmästä. Kun puhun arabinaisten elämäntarinoista yleistettynä

kategoriana, en tietenkään voi tuottaa universaalia tietoutta arabinaisista, vaan ainoastaan eri tavoin paikantuneiden naisten tietoa.

”Minkälainen on sitten tavallinen lähi-itäläinen? Varmasti erilainen kuin pohjois- tai keskieurooppalainen. Lähi-idässä on monenlaisia kansoja, jotka nekin pitävät toisiaan eksoottisina. Turkkilainen päivittelee arabin tapoja, ja arabi on taas erilainen kuin persialainen ja israelilainen. Arabienkin välillä on huomattavia eroja”(Iustitia 2002, 90.) Aineistoni haastateltavat muodostivat etniseltä taustaltaan kirjavan joukon, johon lukeutui niin palestiinalaisia kuin syyrialaisia ja jopa yksi irakilainenkin.

Omat havaintoni Syyriassa asuvien naisten elämästä ovat suhteellisen rajalliset. Asuin kristittyjen alueella vanhassa kaupungissa, mikä luonnollisesti rajaa havainnointini olemusta. Toisaalta liikuin toki kaupungissa muuallakin kuin vain asuinalueellani. Arkeni Syyriassa koostui työskentelystä instituutilla ja iltaisin harrastustoiminnasta liikuntakeskuksessa. Toisinaan kävin kulttuuritapahtumissa ja ravintolaillallisilla työtovereideni kanssa.

Ehkä parhaiten sain kontaktia syyrialaisiin naisiin liikuntakeskuksessa. Usein saavuin paikalle aivan liian ajoissa, ja ryhmäliikuntatuntia odotellessani joku tuli usein juttelemaan minulle englanniksi. Keskustelut rajoittuivat kuitenkin siihen, mitä olin tekemässä Damaskoksessa ja pidinkö kaupungista. Minä puolestani tiedustelin, mitä he tekivät tai opiskelivat. Puheet rajoittuivatkin usein arjesta ja opiskelusta puhumiseen. Ryhmäliikuntatunneilla olevat naiset olivat varmasti korkeampaa yläluokkaa, koska liikuntakeskus oli suhteellisen hintava. Naisten pukeutumistyyli vaihteli avonaisista urheilutopeista kokovartaloa peittävään paitaan ja huiviin.

Julkisilla alueilla oli paljon naisia yksin, lastensa tai kavereidensa kanssa ulkona ostoksilla tai syömässä. Monesti näin hijabiin (hiukset peittävä huivi tai huntu) pukeutuneita naisseurueita istumassa iltaa vesipiippua poltellen. Ainakin omien havaintojeni perusteella naisena oleminen ei rajoittunut vain kodin ja yksityisyyden piiriin. Työsektorilla havainnoin naisia kuitenkin suhteellisen vähän. Ammateissa, joissa meillä enemmistönä työskenteli ainakin ennen naisia (esimerkiksi kampaajana), työskenteli Damaskoksessa pääsääntöisesti miehiä.

Kokonaisvaltaisesti havaintoni damaskoslaisen naisen asemasta muodostui suhteellisen liberaaliksi. Oman kokemukseni ja muidenkin kertomusten perusteella

heillä oli enemmän vapautta ja valinnan mahdollisuuksia suhteessa maaseudun rajallisiin käyttäytymissäntöihin. Seuraavaksi esittelen arabinaisia siivittävän kolonialistisen diskurssin, joka auttaa lukijaa ymmärtämään tutkimusalueeseeni liittyvän yksinkertaistetun vuoropuhelun.

Tucker (1993) kuvaa teoksessaan "*Arab Women and old Boundaries, New frontiers*" arabinaisiin sekä arabiperheisiin liittyvää dikotomista diskurssia. Yleisessä diskurssissa on muodostettu jäädytetty homogeeninen kuva "arabinaisista", mikä on nähty muuttumattomana vastakohtana läntisille naiskäsityksille (Tucker 1993, 195.) Leila Ahmedin (1992) mukaan Lännen kolonialistinen diskurssi on määritellyt laaja-alaisesti arabinaisen asemaa sekä arvottanut kaikki muut kulttuurit alempiarvoisiksi muuttuvin perustein (Ahmed 1992, 149-153.) Kolonialistiseen diskurssiin on aina liittynyt kuva alistetusta arabinaisesta, huivi (hijab) sen vahvimpana ja näkyvimpänä symbolina. Tähän liittyy tietynlainen oletus siitä, että länsi määrittelee sen, mikä on tasa-arvoa ja kuinka naisen tulisi universaalisti käyttäytyä. Diskurssin mukaan ajatellaan, että naisen tulee olla laillisesti tasa-arvoinen ja toteuttaa itseään joko työn, taiteen tai seksuaalisuutensa kautta. Sosiaalisen sukupuolen diskurssiin liittyy kiinteänä osana naisten emansipaatio ja modernisoiminen sekä saattaminen työelämään "traditionaalisen" perhe-elämän sijaan. Toinen yleinen puheenaihe on sukupuolen segregatio ja sen rikkomisen naisten tasa-arvoisuuden nimissä (Tucker 1993, vii-xiii.)

Orientalistinen tulkintatapa näkyy myös siinä, miten länsimaisessa feministisessä antropologian tutkimuksessa on oletettu yksi monoliittinen arabi-/muslimiperhe, johon kuulumisen tekee kuin automaattisesti naisista alistettuja. Muslimiperhe nähdään läntisen perheen vastakohtana esimerkiksi tunnesiteen kannalta, ja sitä on pidetty aivan viime aikoja lukuun ottamatta historiaansa kahlittuna ja muuttumattomana (Tucker b 1993, 195-196.) Feminismin nousu Euroopassa nostatti myös arabimaailman feminismiä asettaen samalla läntisen agendan sille, mitä on tasa-arvo (Tucker 1993, vii.) Kolonialistinen diskurssi oletti, että islamistiset yhteiskunnat voivat kehittyä sivilisaatioiksi vain luovuttuaan islamin perinteisistä tavoista. Ajateltiin, että muslimien tulisi luopua tavoistaan, uskonnostaan ja pukeutumisestaan sekä kulttuuristaan ylipäättänsä, jotta heidän yhteiskuntansa voisi kehittyä ja naisesta tulla tasa-arvoinen (Ahmed 1992, 151-152,154.) Nykyään hyvin selkeästi sosiaalisen sukupuolen diskurssiin liittyy oletus siitä, että islam on keskeinen sukupuoliroolien

määrittäjänä. Leila Ahmedin (1992) mukaan islamin alempiarvoiseksi representoimisen keskiössä oli argumentti siitä, että islam lähtökohtaisesti alistaa naisia. Islamin ”oudot” tavat suhteessa naisiin olivat jo aiemminkin olleet osa lännen narratiivia islamista, mutta eurooppalaisten kolonisoidessa muslimaita 1800-luvun lopulla sen keskiöön tuli mielikuva islamin harjoittamasta naisten alistamisesta. Niin ikään esimerkiksi hunnuttamisesta tuli sekä jälkeenjääneisyyden että naisten alistamisen symboli (Ahmed 1992, 149-153.) Tosiasiassa on kuitenkin hyvin vähän yhteisymmärrystä siitä, miten sukupuolten väliset rooliodotukset määrittyvät koraanin mukaan ja miten ne käytännössä toteutuvat (Tucker 1993, vii).

Leila Ahmedin (1993) mukaan nimenomaan lännen koloniaalinen diskurssi yhdisti kulttuuri- ja naiskysymyksen. Kolonialismin retoriikkaa oikeutettiin musliminaisten aseman parantamisella, koska ajateltiin orientin olevan moraalisesti alempiarvoinen sen naista alentavan oletuksen mukaan. Diskurssi siirtyi myös arabiyhteyteen, kun egyptiläinen intellektuelli Qasim Amin uudelleen artikuloi sen paikallisella, mutta länteen identifioituvan yläluokan äänellä. ”Sukupuolen segregaaation ja hunnuttautumisen käytäntöihin kulminoituvat naisten aseman teemat tulivat tätä kautta myös antikolonialistisen vastadiskurssin keskiöön, joka käänsi asetelman päinvastaiseksi ja alkoi puolestaan puolustaa näitä käytäntöjä esimerkkinä oman kulttuurin ylivertauudesta.” Hijab alkoi symboloida paikallisten tapojen arvostamista. Leila Ahmedin (1992) mukaan tästä seurasi kolonialismin oikeuttaminen naisten aseman parantamisella, mikä johti siihen, että ylipäätään kaikkia parannuksia naisten asemassa on muslimidiskursseissa sen jälkeen voitu vastustaa vieraille vaikutteille periksi antamisena” (Ahmed 1992 sit. Nasser El-Dine 2010, 36.) Islamin retoriikassa nainen nähdään arvostettuna moraalin ja perhearvojen edustajana. Näin hijabin käyttö edustaa vastaiskua lännen rappeutuneille moraalille arvoille. Niin ikään moraalikoodeista poikkeaminen voidaan helposti tulkita imperialistisen salaliiton tukemiseksi. Nimenomaisessa retoriikassa musliminainen konstruoidaan sotilaaksi, joka taistelee pyhää sotaa islamilaisten arvojen puolesta, sillä kyseisen elämäntavan säilymisen nähdään olevan vahvasti heidän käsissään (Stowasser 1993 sit. Nasser El-Dine 2010, 37.)

Arabimaalimassa sosiaalisen sukupuoli muodostaakin oman kokonaisuutensa, joka noudattaa omaa alueellista logiikkaansa sekä omia historiallisia suuntaviivojaan. Tuckerin (1993) mukaan ei voida ajatella, että olisi olemassa yksi kiinteä

arabikulttuuri, jossa naisen asema olisi aina tietynlainen. Sosiaalinen sukupuoli tuleekin nähdä biologista kokonaisuutta laaja-alaisempana sosiaalisena konstruktiona, jolloin naiset itse neuvottelevat sukupuolisesta identiteetistään ja rajoituksistaan (vrt. Tucker 1993.)

3. Aineisto ja metodiset lähtökohdat

3.1 Aineisto

Aineistoni koostuu viidestä arabinaisen elämäntarinasta. Haastateltavat valittiin avaininformantimme sosiaalisista verkostoista. Naisten etniset taustat vaihtelevat: kaksi on Palestiinasta, yksi Irakista ja loput Syyriasta. Haastattelut tehtiin arabiaksi, minkä jälkeen ne käännettiin englanniksi, josta minä vielä käänsin siteeraukset suomeksi. Kuten jo johdannossa totesin, haastattelut tehtiin kuvausten avulla joko haastateltavan kotona tai instituutin tiloissa. Haastateltavat saivat vapaasti kertoa itse tärkeinä pitämistään asioista elämässään. Tarkennettuna haastateltavia pyydettiin kertomaan heidän elämäntarinansa ilman mitään teemaa tai kontekstia. He saivat vapaasti tuottaa omista lähtökohdistaan mieluisen tarinan elämästään. Kaikki mainitsemani teemat nousivat esiin vasta haastatteluiden sisällöstä, ei etukäteen annettuna.

Kuten tulkkimmekin mainitsee yhden käännöksen alaviitteessä, on syntymäaika usein epätarkka tietyissä arabimaissa. Usein perheet rekisteröivät lapsensa vasta jonkin ajan kuluttua syntymästä. Vain muutama haastateltavistani sanoi tarkan syntymäaikansa. Yksi palestiinalaisista oli syntynyt 1925 ja toinen syyrialaisista 1948. Irakilaisnaisen arvioisin olevan suunnilleen keski-iässä, koska hän oli ennättänyt jo asumaan eri maissa ja tekemään monenlaisia asioita elämänsä varrella. Hän mainitsi vain vuosiluvun 1976, jolloin meni naimisiin. Myös kyseisestä vuosiluvusta voi päätellä hänen mahdollisen ikänsä. Toisen palestiinalaisnaisista voisinkin arvioida olevan yli keski-ikä, koska lapset olivat jo aikuisia ja työelämässä. Hän myös mainitsi avioliittoikänsä (13-vuotias). Kaikki haastateltavani ovat siis vähintään yli 50 ikävuoden.

Kaikkien haastattelemieni naisten voisi pääsääntöisesti päätellä olevan suhteellisen hyväosaisia. Yksi haastateltavista toteakin olevansa konservatiivisesta ylemmän keskiluokan perheestä. Vuonna 1925 syntyneen haastateltavan lapsi mainitsee kuitenkin hänen haastattelussaan, että perhe oli joskus taannoin suhteellisen vähävarainen, toisin kuin nykyään. Liikkumisesta ja lasten koulutuksesta päätellen haastateltavani olivat pääsääntöisesti suhteellisen varakkaita. Kuitenkin työtä oli tehtävä, jotta koulutus tai matkustelu oli mahdollista. Myös Damaskoksessa asuminen viittaa siihen, että tarpeellinen tulotaso tuli olla.

Aineiston keruu tapahtui avainhenkilön avulla, joka auttoi haastateltavien etsinnässä. Hän oli nuori media-aineiden opiskelija Damaskoksen yliopistosta. Haastateltavat valittiin hänen sosiaalisista verkostoistaan. Hän myös toteutti haastattelujen aikana vuorovaikutuksellisen osuuden täsmentävien kysymysten ja myötäelämisen avulla. Täsmentävät kysymykset olivat luonteeltaan lähinnä tarkentavia, joten jos avainhenkilömme ei kuullut tai ymmärtänyt sanottua, hän kysyi asiasta tarkemmin. Toisinaan myös haastateltavan perheenjäsenet saattoivat täsmentää tai kysyä haastateltavalta lisäkysymyksiä keskustelutilaisuuksissa. Avainhenkilöllämme on ollut suuri vaikutus haastateltavien vastausten luonteeseen sekä siihen, millainen aineistostamme ylipäätään tuli.

Työryhmäni toteutti haastattelut useimmiten haastateltavan kotona, jotta tilanne olisi mahdollisimman luonnollinen. Muutama haastattelu tehtiin instituutin tiloissa. Usein kuvaus- ja haastattelutilanteeseen yhdistettiin ruokailu ja kasuaali keskustelu. Itse olin mukana muutamissa haastattelu- ja kuvaustilanteissa. Kaksi tapahtui instituutin tiloissa illallisen merkeissä, ja yhdessä menimme haastateltavan luo perinteiselle syyrialaiselle päivälliselle. Instituutin tiloissa haastattelu toteutettiin rakennuksen ruokailuhuoneessa illallisen ja teen merkeissä. Illallisella nautimme syyrialaisia mezzejä (pienimuotoisia alkupaloja), humusta, vaaleata pitaleipää, viininlehtikääryleitä ja muita tyyppillisiä syyrialaisia herkkuja. Teen kanssa kastoimme makeita syyrialaisia pikkuleipiä ja suussa sulavaa suklaata. Instituutin ruokailuhuone on rakennuksen toisessa kerroksessa. Huone on valoisa, ja sen päädyssä valkoiset ristikkoikkunat avaavat näköalan instituutin sisäpihalle, suihkulähteen ja terassipöytien ääreen. Ruokailuhuoneessa on kuuden istuttava kaunis ruokapöytä, jonka ääressä illallisen ja haastattelun toteutimme.

Haastateltavien asunnot olivat erittäin kodikkaita ja koristeellisia. Tavaroita ja yksityiskohtia oli runsaasti. Kodit olivat esteettisiä ja muodostuivat kauniista väreistä ja pehmeistä materiaaleista. Kullan värisiä esineitä ja kristalleja sekä erilaisia ruukkumaalauksia oli runsaasti. Kodeissa tuoksui lämmin ruoka, ja tunnelma koostui iloisesta ja läheisestä tunnelmasta. Yhden haastateltavan tarjoama ruoka muodostui herkullisesta syyrialaisesta kotiruoasta: riisistä, kanasta ja vihanneksista sekoitettuna toisiinsa. Ruokaa saatettiin syödä leipää ruokailuvälineenä käyttäen.

Usein kodin tunnelmaa siivitti puheensorina, musiikki sekä radion tai television ääni. Tällöin haastattelutilanne oli rentoutunut, vapaa ja kotoisa. Haastateltavat pystyivät selkeästi tuottamaan rikkaamman kertomuksen itsestään. Kameraa tai äänentallennuslaitetta ei edes huomattu ruokatarjoilujen tiimellyksessä. Pääsääntöisesti haastateltavat olivat haastattelutilanteessa yksin ilman omaa perhettä. Yhden haastateltavan kohdalla tilanne oli toisin. Ympärillä olevat ihmiset varmasti vaikuttavat tarinan laatuun. Voisi olettaa, että tarinaa pystyttiin kuvaamaan vapautuneemmin ilman muiden kuulijoiden vaikutusta. Yleensä haastattelut tapahtuivat siis ruokailu- tai olohuoneessa mukavasti sohvalla istuen.

Vaikka pyrimme työryhmämme kanssa tekemään haastattelu- ja kuvaustilanteesta mahdollisimman rennon ja kotoisan, oli monissa haastateltavissa selkeästi havaittavissa jännittyneisyyden merkkejä. Sama on huomattavissa myös tarinoita lukiessa. Useasti tulkkimme joutui esittämään lisäkysymyksiä, jotta haastateltavat rohkenivat kertomaan lisää itsestään. Yhden haastateltavan kohdalla myös perheen lapset kannustivat äitiään kertomaan lisää elämänsä käännekohdista ja toisinaan toimivat hänen äänenään. Huomionarvoinen piirre oli, että monet haastateltavat alkoivat ikään kuin vähätteleään omaa elämäänsä jännittävässä tilanteessa, aivan kuin heidän elämässään ei olisi mitään kertomisen arvoista tapahtunut.

Haastateltaville kerrottiin tarinoiden sisältöä käytettäisiin dokumentin materiaalina, tietokonepelin materiaalina sekä tutkimustarkoituksissa. Tarinoiden analyysissä olen pyrkinyt jäsentämään tekstiä kokonaisvaltaisesti ilman yksityiskohtiin takertumista.

3.2 Lukutapani avaimet

Keskeisenä tutkielmani tavoitteenani on pyrkiä ymmärtämään sitä, miten arabinaiset jäsentävät tarinaa elämästään transnationaalisessa asuinympäristössään. Olen kiinnostunut siitä, mitkä osatekijät säätelevät heidän elämäänsä.

Ymmärrän kielen osaltaan tavoitteellisenä ja tarkoitushakuisena, niin ikään kiinnitän huomiota haastateltavien tarinankertomisen kontekstiin. Yhtäältä haastateltavat itse muokkaavat puhettaan haastattelutilanteen rajoittamalla tavalla, toisaalta minä puolestani muokkaan tarinoista oman perspektiiviini rajoittuvaa analyysia (vrt. Huttunen 2002 & Nasser El-Dine 2010, 30). Tarinoiden luonteeseen ja sisältöön on selkeästi vaikuttanut aineistonkeruutapamme. Luonnollisesti kamera, äänentallennuslaite ja työryhmämme haastateltavan ympärillä luo eräänlaisen jännitysmomentin, joka saattaa muokata ja rajoittaa elämäntarinan sisältöä. Elämäntarinan keruu esimerkiksi kirjoitettuna kertomuksena olisi voinut tuottaa aivan erilaisen sisällön.

Aineistoni luonteen vuoksi tulkitsen suhteeni kieleen väljän konstruktiivisesti. Ajattelen kielen ympäristöön suhteutettuna, ja sen tuottavan merkityksiä ja tulkintoja eikä vain kuvaavan kohdettaan. Kun aineistoni haastateltavat kertovat elämäntarinoitaan, he tuottavat niissä omaa tulkintaansa maailmasta suhteuttaen ne elinympäristönsä asettamiin rajoituksiin.

Donna Haraway (1991) kuvaa, kuinka kaikki tieto on paikantunutta. Tieto on aina sidoksissa paikkaan ja näkemykseen. Ihmiset yhdistävät erilaisia eroja samassa ruumiissa. Ei voida koskaan puhua universaalista naisten positiosta tai tiedosta, vaan pikemminkin on merkittävämpää puhua eri tavoin paikantuneiden naisten tiedoista (Haraway 1991.) Paikantuneisuudella ei viitata maantieteelliseen tai kulttuuriseen kontekstiin, vaan juuri subjektin ruumiillisuuteen sekä positioitumiseen suhteessa sosiaalisiin ja kulttuurisiin, vallan ja hierarkioiden merkitsemiin järjestelmiin (Huttunen 2002, 24-25).

”Antropologien kenttätarinat osoittavat myös sen, että ruumiiseen ja sosiaalisiin positioihin kiinnittyvät eivät ole universaaleja, vaan eri konteksteissa erilaisia merkityksiä, millä tavoin esimerkiksi naisena oleminen rajoittaa sosiaalista kanssakäymistä jossakin yhteisöissä, kertoo samalla siitä, miten sukupuoli tuon yhteisön arjessa merkityksellistyy, missä kohden kulkee merkityksellinen, järjestystä tuottava raja” (Huttunen 2002, 25.) Elämäntarinat eivät vain tuota haastateltavien subjektiivisia tulkintoja, vaan niistä on mahdollista lukea vaikutelmia siitä maailmasta ja positioista, jossa he ovat eläneet, niistä paikoista, joissa he ovat omaa tietoaan ja ymmärrystään tuottaneet, sekä niistä keskusteluista, joihin he omaa kestopuustiaan suhteuttavat (Huttunen 2002, 26.)

3.3 Eettiset ongelmat

Antropologiassa onkin nykyään huomattu, kuinka kulttuureista puhuminen ja kulttuuritekijöillä selittäminen ei olekaan niin yksiselitteistä. Globalisoituneessa maailmassa kulttuureja ei enää voida ajatella homogeenisiksi ja selvärajaisiksi kokonaisuuksiksi (esim. Erikson 2004, 395). Nykyään useammat ihmiset määrittelevät itsensä suhteessa useisiin kansalaisuuksiin ja omaksuvat liukuvia ja monimuotoisia kulttuuri-identiteettejä (Nasser El-Dine 2010, 19). Arabikulttuuri tai arabinaiset eivät muodosta yhtenäistä kulttuurista kokonaisuutta, vaan kansainväliset vaikutteet ovat läsnä median ja populaarikulttuurin välityksellä. ”Kulttuuri toimii kuitenkin aina niin, että asioille annetaan merkitys jakamalla niitä erilaisiin positioihin luokittelujärjestelmän sisällä” (Hall 1999, 155).

Kun puhun arabinaisten elämäntarinoista yleistettynä kategoriana, en tietenkään voi tuottaa universaalia tietoa vaan eri tavoin paikantuneiden naisten tietoutta. Arabinaiset on jo itsessään liian yleistävä käsite tutkimuskohteelleni, mutta ainoa naisia yhdistävä tekijä Syyriassa asumisen lisäksi. Kulttuurien tutkiminen onkin monin tavoin haasteellista antropologiassa. Antropologian tavoitteenahan on tehdä selvää ja jäsentää erilaisuutta sekä eronteon järjestelmiä, mutta väistämättä vastaavanlaisessa tutkimuksessa tullaan aina tuottaneeksi kuvaa toiseudesta, usein läntisestä näkökulmasta katsottuna. Usein tutkimus on vielä kaksijakoista, lännen tutkiessa itää (Lughod 2008, 467.) Myös ”äänen antaminen” naisille tai naisen ja sukupuolen

staattisen kategorian luominen sekä pysyvillä ominaisuuksilla esittäminen on monin tavoin haasteellista antropologiassa. Siksi on hyvä ottaa huomioon, kuinka sukupuoli on aina jotain rakennettua, jotain mikä muodostuu osana poliittista prosessia ja on vuorovaikutuksessa muihin eronteon järjestelmiin kuten moderniin kapitalistiseen maailmaan, rotuun ja luokkaan. Kulttuurin esittäminen on yksi keskeisimpiä toiseuden tuottajia, mikäli se ajatellaan staattisena kulttuurierojen representointina. Toiseuden rakentaminen suhteessa itseen jättää aina vääjäämättä huomioimatta joitakin erilaisuuden osa-alueita. Abu Lughodin (2008) mukaan kulttuuri on jotain opittua ja voi se muuttua (Lughod 2008, 468.) Orientin ja Oksidentin välisessä tutkimuksessa muut jäädytetään helposti toiseksi ”rodun” ja kulttuurin mukaan (Lughod 2008, 470). Näin vahvistetaan kahtiajakoa idän ja lännen välillä. Kulttuurien ja niin ikään toiseuden tuottamisessa tulee ottaa huomioon tutkijan positio, tutkimuksen kohdeyleisö ja vallan käsite. Sukupuolen tutkimisessa on usein samanlainen vaara: koko naisten kategoria homogenisoidaan luokan, etnisyyden tai seksuaalisuuden avulla, historiaa tai tilannesidonnaisuutta problematisoimatta. Tutkija ei voi koskaan olla täysin objektiivinen vaan tarkastelee aina tutkimuksensa kohdetta joistakin lähtökohdista. Siksi kulttuurien kuvan tuottamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tutkimus tuottaa enimmäkseen vain osatotuksia, jostakin positioista tuotettuja kuvauksia todellisuudesta. Toisinaan voidaan puhua jopa fiktiivisiä tuotoksista (Lughod 2008, 468.)

Kulttuurin tutkimuksessa saatetaan liioitella tietyn kulttuurin koherenssia, ikään kuin olisi mahdollista esittää ehyt kuvaus jostakin kulttuurista. Tällöin kulttuuriset ominaisuudet saavat usein jäädytettyjä, pysyviä piirteitä. Staattista kulttuurin käsitystä vastaan Abu Lughod (2008) esittää, kuinka antropologiassa tulisi kirjoittaa kulttuureita vastaan. Hänen mukaansa hyviä työkaluja kulttuuria vastaan kirjoittamiselle on diskurssien, käytäntöjen ja yhteyksien tutkiminen. Niin ikään sanalliseen tuottamiseen keskittyminen sekä historian tutkimuksen mukaan ottaminen tuottaa hedelmällisemmän tavan tehdä tiedettä. Etnografisia tuotoksia ei myöskään tule tarkastella koherentteina faktoina vaan aina jostain näkökulmasta tuotettuina kirjoituksina ja jopa fiktioina. Joidenkin näkemysten mukaan ei voida edes puhua kulttuureista vaan sen hetkisistä ihmisistä, tilanteista ja kontekstista (Lughod 2008, 473-474.)

Tutkimukseni asettamissa puitteissa en edes pyri esittämään kuvausta syyrialaisesta kulttuurista tai yleistettyä kuvausta arabinaisista. Niin ikään minun onkin mahdotonta yleistää kattavaa kuvausta haastateltavieni merkitysjärjestelmistä ja käyttäytymissäännöistä. Tavoitteena on kertoa viiden naisen elämäntarinoiden jäsenyyksiä sen enempää puuttumatta siihen, ovatko analyysini tulokset todella aitoja, yleistettäviä kulttuurisia olemuksia. Keskityn pikemmin puheen tekniseen puoleen ja sisältöön, en niinkään ota kantaa tai tee yleistyksiä arabinaisen yleisestä luonteesta. Ymmärrän, että tulen tuottaneeksi jonkinlaisen kuvauksen arabitaustaisten naisten elämästä, mutta en pyri tuottamaan tekstiäni yleistäen sitä koko totuudeksi vaan pidän sitä pikemminkin minun mielikuvituksestani tuotettuna fiktiivisenä kokonaisuutena. ”Monissa omaelämänkerroissa avautuu itserefleksiivinen omaelämäkerrallinen tila; kirjoittaja tuntuu selvittävän asioita paitsi lukijoilleen, myös itselleen. Ihmisellä ei ole yhtä ja ”aitoa” tarinaa itsestään, vaan tarina on aina kerrottava jossakin tilanteessa ja hetkessä, ja jossakin muodossa jollekin yleisölle” (Huttunen 2002, 32.) Analyysini tuottaa siis vain fiktiivisen, minun perspektiivistäni tuotetun tarinan rajatusta joukosta arabinaisia, jotka siinä hetkessä kertoivat vastaavan tuotoksen elämästään (vrt. Lughod 2008, 73–74.)

”Antropologisessa kenttätyössä tiedon hankinnan ruumiillisuus onkin varsin konkreettista: antropologi menee tutkimiensa ihmisten pariin tietyn ikäisenä, tiettyä sukupuolta olevana, tietynlaisessa sosiaalisia merkityksiä kantavassa ruumiissa. Siis onko hän esimerkiksi ”musta” vai ”valkoinen”, mies vai nainen vaikuttaa osaltaan siihen, millainen sosiaalinen asema hänelle yhteisössä muodostuu, millaista tietoa hän saa, ja miten hän sitä tulkitsee” (Huttunen 2002, 24 & esim. Bell & al. 1993.) Myös minä elämäkertatarinoiden lukijana olen tietysti ruumiillinen, tietyllä tavalla positioitunut subjekti. Edellä mainituilla asioilla on luonnollisesti vaikutusta siihen, miten tarinoita luen ja tulkitseen. Minä olen valinnut siteeraukset, jotka mielestäni ovat huomionarvoisia. Olen tulkinnut niiden merkityksiä puutteellisen kulttuurisen tuntemukseni varassa. Orientin metaforien ymmärrys on tuottanut minulle erityisen suuria ongelmia. Useassa kohdassa haastateltavat käyttävät Lähi-idälle tyypillisiä sanontoja, joita tulkkien on mahdoton kääntää minulle niin, että tarkka merkitys jäisi säilymään. Huomionarvoista on myös epäsuhta minun ja haastateltavien välillä. Minulla on valta tulkita heidän kertomuksiaan ja valita esityskelpoista tietoa aineistosta, mutta haastateltavilla ei ole mahdollisuutta vastata tulkintoihini.

Myös kieli tuottaa omat ongelmansa aineiston analyysissä. Haastattelut tapahtuivat arabiaksi, minkä jälkeen ne käännettiin englanniksi, mistä minä vielä käännsin ne suomeksi. Tarinat on siis käännetty kahdelle eri kielelle, mikä vääjäämättä muuttaa kertomusten asiasisältöä ja luonnetta. Kuten on jo todettu, tarkoitukseni ei olekaan esittää tarinoita universaalina totuuksina tai edustaa aineistollani arabikulttuuria, joten kielen täsmällisyys ei muodostu ongelmaksi. Näen, että todellisuus on aina sosiaalinen konstruktio, joka on aina jotain tuotettua, ei vain suora heijastus todellisuudesta. Tutkielmassani kaikkien haastateltavieni nimet on muutettu, jotta olen voinut taata heille asianmukaisen anonymiteetin suojan.

3.4 Sisällönanalyysi

Analyysimetodinani toimii sisällönanalyysi. Valitsin sisällönanalyysin analyysimenetelmäksi, koska se sopi parhaiten elämäntarinoiden sisältöjen ja jäsenysten tutkimiseen. Kyseisellä analyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavista ilmiöistä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105). ”Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä ja sen tarkoituksena tarkastella inhimillisiä merkityksiä joita laadullisen tutkimuksesta historiasta löytyy” (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105).

Sisällönanalyysi voidaan määritellä seuraavasti: ”Sisällön erittely (content analysis) on kommunikaation ilmaissisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten soveltuva tutkimustekniikka” (Tuomi & Sarajärvi 2003, 106.) ”Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota” (Tuomi & Sarajärvi 2003, 110.) Sisällönanalyysin keskeisimpänä työkaluna on tulkinta ja päättely, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2003, 115).

Olen yrittänyt tutkielmassani tehdä analyysiä aineistolähtöisesti perehtyen ensin aineistoon perin pohjaisesti ja määritellen sen kautta teoreettisen viitekehyksen. Olen käynyt aineiston analyysissäni läpi kolmivaiheisen prosessin (reduointi, klusteriointi,

abstrahointi). Ensiksi perehdyin aineistooni lukien sen monesti läpi. Sen jälkeen olen pelkistänyt (redusoinut) aineistoni. Tällä tarkoitan, että olen pilkkonut aineistoni osiin tutkimuskysymyksieni rajaamalla tavalla. Alleviivasin eri väreillä aineistostani esiin nousseet sisältökategoriat selkeyttääkseni merkityksiä itselleni. Havainnoin samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia luokitellen niitä. Klusteroin pelkistettyjä ilmauksia eri alaluokkiin. Käänsin tutkimukseni kannalta merkittävät lainaukset englannista suomeen. Lopuksi abstrahoin luokituksiani eli muodostin tutkimukseni kannalta merkittäviä yläluokkia ja teoreettisia käsitteitä. Analyysiin ja tutkimustuloksiini olen sitonut tutkielmani teoreettisia käsitteitä. Seuraavassa kappaleessa kuvaan, kuinka sisällönanalyysini saa etnografisia vaikutteita tutkielmani teossa.

3.5 Etnografinen kehys

”Daviesin (2008) mukaan etnografialla tarkoitetaan ”kenttätutkimukseen perustuvaa tutkimusta käyttäen erityyppisiä laadullisia tutkimusmenetelmiä sekä vuorovaikutusta tutkimuskohteen kanssa tietyn ajanjakson ajan. Tutkimus yleensä koostuu kyseisestä kenttätyöstä, osallistuvasta havainnoinnista, kenttäpäiväkirjasta ja sen kirjoittamisesta yksityiskohtaisesti auki” (Davies, 2008, 5.)

En voi kuitenkaan sanoa, että tutkimukseni olisi millään tavoin puhdasta etnografista tutkimusta, koska etnografista viitekehystäni rajaa kielitaitoni ja osallistumiseni puute. Olen silti halunnut ottaa tutkielmani etnografisia vaikutteita, vaikka en olekaan voinut kokonaisvaltaisesti sitoutua siihen. Asuin kuitenkin Damaskoksessa kolmen kuukauden ajan ja sinä aikana sain jo jonkinlaista otetta syyrialaisesta elämänmenosta. Ystäväpiiristäni löytyi myös paikallisia, joten pääsin havainnoimaan myös syyrialaista kotia ja yksityisyyden aluetta. Opiskelin arabiankieltä yksityisopettajani kotona, mikä jo itsessään antoi silmäyksen syyrialaisesta kulttuurista ja niin ikään arabikulttuurista. Usein koko opettajani perhe oli läsnä kotona yksityistuntieni aikana. Toisinaan minut kutsuttiin myös perheillalliselle, ja sain mahdollisuuden seurata heidän tapakulttuuriaan illallisten vietossa. Loppuajasta olinkin jo kykeneväinen vaihtamaan muutaman sanan arabiaa päivittäisissä

askareissani. Lisäksi minulla on kirjoitettuna ylös jokin verran kokemuksiani Damaskoksesta, ja voin lukea niitä ikään kuin kenttäpäiväkirjan tavoin. Voidaankin siis ajatella, että minulla on etnografisia vaikutteita tutkielmani teossa, vaikka en klassista etnografiaa ole voinutkaan toteuttaa.

Etnografisessa asetelmassa suhteessa oman tutkimukseni toteutukseen ilmeni kuitenkin monenlaisia ongelmia, jotka olen jo aikaisemmin eritellyt. Sopiva refleksiivisyys suhteessa aineiston keruutapaan auttaa kuitenkin purkamaan ne auki. ”Refleksiivisyydellä tarkoitetaan kääntymistä itseään kohti, itsetutkiskelun prosessia. Sosiaalitutkimuksen kontekstissa se tarkoittaa kuinka tutkimuksen kohteeseen vaikuttaa tutkimuksen teko” (Davies, 2008, 4).

”Etnografian viitekehyksen mukaan on kuitenkin merkittävää, että tutkijalla on jonkinlainen kontakti tutkinnan kohteeseensa, vaikka se olisikin etäännytetty tai epäsuora” (vrt. Davies, 2008,4). Olin kuitenkin osassa haastattelutilanteista mukana ja osallistuin niiden suunnitteluun, joten voidaan ajatella, että minulla oli jonkinlainen epäsuora yhteys haastateltaviini.

4. Teoreettiset lähtökohdat

4.1 Perhe, yhteisö ja kunnia

”Perheen ja suvun keskeisyys arabikulttuureissa on pitkään oletettu niin itsestään selväksi, ettei sitä ole pidetty tarpeellisena edes juurikaan tutkia” (Nasser El-Dine 2010,9). ”Arabiperhe on ollut helppo määritellä läntisen perheen monoliittiseksi muuttumattomaksi vastakohtaksi” (Tucker 1993b, 195–196).

Arabimaailmassa sosiaalisen sukupuolen konstruoimisen keskiössä on yhteisön käsitykset perheestä. Perhe on erittäin merkityksellisellä sijalla arabiperheessä, ja sen tähden perhe on myös suurin sukupuoliroolien määrittäjä. Tucker (1993) kuvaa, kuinka tyypillistä käsitystä sosiaalisesta sukupuolesta harvoin onkaan. Usein se määritellään aina partikulaarisesti yhteisön sisällä (Tucker 1993, xiii.) sosiaaliseen sukupuoleen liitettävän diskurssin keskiössä on naisten työllistymiseen, politiikkaan ja valtaan liittyvä vuoropuhelu. On jo pitkään tiedetty perheen merkityksestä ja sen

yhteyksistä taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaalisiin rakenteisiin arabimaailmassa. Historiallista tutkimusta perheen merkityksestä arabikontekstissa on kuitenkin tehty hyvin vähän. Perhe on kuitenkin useissa tutkimuksissa nähty aina kiinteänä taloudellisena ja sosiaalisena yksikkönä. Yleisessä diskurssissa on muodostettu monoliittinen instituutio ”arabi- tai muslimiperheestä”, joka on nähty vastakohtana läntiselle perheelle (Tucker 1993,195.) Käsitykset arabiperheestä on nähty keskeisimpänä syynä naisten alistamiseen, koska perhe on yksi keskeisemmistä arvojen ja käyttäytymissääntöjen asettajista arabikontekstissa.

Arabiperhe on usein nähty ”toisena”, vastakohtana lännen perhekäsityksille. Avioliittokäsityksiin liittyy myös ”toisuus”, joka kertoo erilaisista tavoista määrittää kumppanin valitsemista arabiperheessä. Arabiperheellä kun on usein vaikutusvaltaa kumppanin valintaan tai vähintään sen hyväksyntään. Arabiavioliitot voidaan nähdä perheliitoina. Perhekäsityksiin on vahvasti yhteydessä myös kunniankäsitteet. Avioliiton ulkopuolinen toiminta saattaa herkästi haavoittaa koko suvun kunnian. Sukupuolisuhteiden harrastaminen ennen avioliittoa on sidoksissa myös vahvasti kunnian käsitteisiin. Kolmas merkittävä piirre ”toiseen” arabiperheeseen liittyi patrilineaariseen käsitykseen sosiaalisista suhteista, jonka mukaan edogaminen avioliitto oli avioliittokäytänteiden keskiössä. Tähän liittyi serkusavioliitot, etenkin kahden veljeksien lapset, jotka voivat tuoda patrilineaarisen linjan yhteen. Arabiperheen historiakatsaus antaa kuitenkin ymmärtää, että koskaan ei ole ollut yhtä monoliittista orienttia arabiperhettä, vaan joukko erilaisia arabiperheitä (Tucker 1993, 202- 204.)

Kaikki edellä mainitut yläluokan avioliittokäsitykset kuvaavat arabimaailman perhekäsityksen ”toisetta” ja vastakohtaa läntisille perhekäsityksille (Tucker 1993, 197- 201.) Tucker (1993) kuitenkin toteaa, että on hyvin vähän syytä ajatella niin, että arabinaisten elinpiiri rajoittuisi vain perheen pariin, sillä he toimivat aktiivisesti myös kodin ulkopuolella. Arabiperheen koherentti ymmärrys voidaan muodostaa vain käsittämällä, että perhe muodostuu niin poliittisista, taloudellisista kuin sosiaalisistakin vuorovaikutuskäytänteistä siinä historiallisessa kontekstissa, missä perhe elää (Tucker 1993, 196.)

Luonnollisesti ei ole olemassa yhtä homogeenistä arabiperheiden ryhmää, joka olisi täysi vastakohta läntiselle perheelle. Tucker (1993) toteaa, että esimerkiksi Egyptin

yläluokassa talous ja politiikka vaikuttivat paljon naimisiinmenokäytäntöihin, mutta alaluokan keskuudessa nämä eivät vaikuttaneet niinkään. Yläluokassa oli olennaista valita sopiva avioitumiskumppani, jotta poliittiset suhteet eivät kärsisi. Yläluokassa vallitsi myös tiukempi kontrolli suhteessa kunniankäsitteeseen kuin alaluokassa. Jotta voimme todella ymmärtää sosiaalisen sukupuolen suhteen perhekäsityksiin, on meidän syvennyttävä yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja niiden vaikutuksiin avioliittokäytänteissä (Tucker 1993, 206.)

Perheen käsitys arabimaissa on kuitenkin usein laaja-alaisempi kuin ydinperhe. Perheeseen käsitetään kuuluvan sukulaiset sekä usein myös henkilöitä, joita ei välttämättä yhdistä edes geneettinen tausta (Ruotsala 2006, 6.) Arabikulttuurissa voidaan ymmärtää perhe laaja-alaisemmaksi kuin ydinperhe: perheeseen kuuluu koko suku. Näin laajasti ajateltuna monikin haastateltavistani muodosti transnationaalinen perheen. Mm. Mainen mukaan perhe ei olekaan biologinen kokonaisuus vaan sosiaalinen konstruktio (Bryceson & Vuorela 2002, 10). Benedict Andersonin teoksen *Kansakunta* (1983) mukaan perheet, etnisyydet ja maat voidaan ajatella kuviteltuina yhteisöinä. ”Henkilö voi olla syntynyt johonkin maahan ja perheeseen, mutta yhteenkuuluminen on aina jotain neuvoteltua ja valintaa” (vrt. Bryceson & Vuorela 2002, 10). Perheen sisäiset roolijaot eivät välttämättä ole selkeärajaisia, vaan tytär voi esimerkiksi toimia niin äidin (pikkusiskon hoivaajan) kuin tyttärenkin roolissa.

Arabikulttuurissa on tavanomaista, että koko suku, etenkin lapsen isoäiti, on vahvasti läsnä lasten kasvatuksessa. Usein lapsen hoitopaikkana toimiinkin isovanhemmat, kun vanhemmat siirtyvät lyhyeltä äitiyslomalta työelämään. Raskaus ja lasten saaminen nähdään usein Jumalan lahjana arabikulttuurissa. Monesti lapsen syntymästä iloitsee koko suku. Etenkin beduiiniperinteiden mukaisissa käytännöissä synnyttäjän äiti ja sisko ovat synnytyspäivänä vahvana tukena suorittaen synnytyksen beduiinirituaalien mukaisesti, minkä jälkeen isoäiti muuttaa kuukaudeksi tyttärensä lapsenhoitotueksi heidän kotiin. Lapsen isoäiti saattaa olla vahvasti läsnä lapsen hoidossa synnytyksen jälkeen. Teoksessaan *Arabiäitien matkassa* Pia Ruotsalainen (2006) kysyikin arabiäideiltä, mistä tekijöistä heidän onnellisuutensa koostuu, ja he vastasivat, että lasten koulumenestyksestä tai hyvästä käytöksestä (Ruotsala 2006, 41). Usein vanhemmat sitoutuvat ja kannustavat lastaan koulunkäyntiin, mikä voidaankin tulkita yhdeksi syyksi lasten koulumenestykseen. Luonnollisesti hyvät numerot avaavat ovia yliopistokoulutukseen ja niin ikään parempaan taloudelliseen tukeen koko perheelle.

Lasten hyvät numerot ja koulumenestys saattavat usein olla tulosta äidin ja lapsen yhteisistä ponnisteluista (Ruotsala 2006, 42).

Sandra Nasser El-Dinen (2010) pro gradu –tutkielmassa tulee erinomaisesti esiin perheen ja avioliiton merkitys. Aineiston pohjalta nousee esiin käsitys, jonka mukaan arabikulttuurissa perheeseen ja aviopuolisoon sitoudutaan vahvasti ja pysyvästi. Yksi haastateltava toteaaakin avioliiton olevan pyhä asia heidän kulttuurissaan. ”Muita suhteita ei ole kuin tämän kehyksen puitteissa. Tämä on se asia, joka saa perheen pysymään tiiviimmin kuin muualla ” (Nasser El-Dine 2010, 83).

Nasser El-Dinen tutkielman mukaan länsi saa usein kylmiä, rationaalisia ja individualistisia piirteitä, kun taas itää kuvataan lämpimäksi, tunteelliseksi ja perhekeskeiseksi. Seuraavassa Nasser El-Dinen aineistosta sopiva esimerkki aiheeseen.

”Tämä on mielestäni tärkeä ero meidän ja teidän välillä; te kaipaatte lämpimiä ihmissuhteita, lämmintä tunnelmaa elämääne, koska se puuttuu teiltä. Kun lapset kasvavat täysi-ikäisiksi, he jättävät perheensä ja muuttavat asumaan yksin tai poikatyttöystävän kanssa. Teillä ei ole vastaavia perhesuhteita kuin meillä...näette perhettä jouluna, siskon syntymäpäivillä. Teillä on siellä sellaista rehellisyyttä, vilpittömyyttä, joka meiltä puuttuu” (Judith, m, käänös englannista SN, Nasser El-Dine 2010, 83.)

Sitoutuminen ja tiiviit kontaktit perheeseen, aviomieheen, vanhempiin ja sisaruksiin nähtiin itäisiksi ominaisuuksiksi. Aineistosta nousi esiin, että lännessä ajatellaan ensisijaisesti itseään, idässä perhettä. Tämä on luonnollisesti haastateltavien tuottama jäsenyys eikä asian koko totuus.

Sandra Nasser El-Dinen tutkimuksessa nousi esille myös se, että avioliiton näkeminen perinteisesti enemmän perheen kuin yksilön päätöksenä kuvattiin arabikulttuurin perhekeskeisyyteen kuuluvaksi piirteeksi (Nasser El-Dine 2010, 9.), vaikka Judith E. Tuckerin (1993b) mukaan tämäkään yleistys ei tosin kerro koko totuutta edes historian osalta, vaan esimerkiksi sosiaaliluokka on vaikuttanut perheen rooliin puolison valinnassa. Kokemukseni mukaan käsitys avioliitosta henkilökohtaisena valintana on yleistynyt, ja rakkaus on nykyisin nuorille yhä tärkeämpää aviopuolison valinnassa. Järjestetty avioliitto näyttääkin menettäneen merkitystään, koska nuoret

voivat nykyään tavata toisiaan suhteellisen vapaasti julkisilla paikoilla. Toisaalta kumppanivalinnassa tiedustellaan kuitenkin usein vanhempien ja suvun mielipidettä. Tilastojen mukaan Syyriassa 23,2 prosentissa perheistä aviopuoliso päätetään tyttöjen puolesta, 55 prosentissa tytöt valitsevat aviopuolison yksin. Perheen pään koulutustason on huomattu vaikuttavan tyttöjen autonomiaan päätöksissä (UNIFEM 2004, xxii). Suurin osa Sandra Nasser El-Dinen haastateltavista kertoi tekevänsä valinnan itse, jotkut mainitsivat ottavansa jossain määrin myös perheen mielipiteen huomioon (Nasser El-Dine 2010, 9). Sukulaisuussuhteilla nähdään olevan myös poliittista, sosiaalista ja taloudellista voimaa.

Avioliitto ymmärretään arabikulttuurissa merkittävänä elämän käännekohtana, johon saattaa liittyä eräänlaista statusarvoa niin naisilla kuin miehilläkin (Hopkins 2003, 22.) Vanhemmuuden ajatellaan myös jatkuvan läpi elämän (Ruotsala 2006, 14). ”Jo pelkästään arvonimi ”äiti” herättää kunnioitusta arabimaailmassa” (Ruotsala 2006, 18). Myös omista vanhemmista kertominen saattaa liittyä vanhemman ihmisen kunnioitukseen ja arvostukseen arabimaailmassa. Pia Ruotsala (2006) tutki Libanonissa arabinaisten äiteyttä ja roolia yhteiskunnassa. Hän haastatteli arabinaisia saadakseen yleiskuvan heidän kulttuurisesta olemuksestaan. Seuraavassa olen ottanut katkelmia teoksesta, jotka sopivat tutkielmani puitteisiin.

Länsimaissa muslimikulttuurin nainen on perinteisesti nähty heikkona ja passiivisena, mutta Ruotsalaisen (2006) mukaan hänen silmänsä ovat aenneet Jordaniassa toisenlaiseen naiskuvaan: ”Arabinainen on vahva naistiikeri, joka taistelee lastensa puolesta. Hän on myös kodin valtijat, joka määrää kodin sisäisestä järjestyksestä ja jota kunnioitetaan. Myös iällä on vaikutusta kunnioituksen saavuttamiseksi” (Ruotsala 2006, 51.)

Ruotsalan (2006) mukaan arabikulttuurissa äidin rooli on erittäin arvostettu yhteiskunnassa. Äitiys saattaa jopa antaa painoarvoa naisen mielipiteille ja oikeuksille (Ruotsala 2006, 61.) Myös islamilaisen kulttuurin perinteet tukevat äidin asemaa perheen keskellä. Tästä hyvänä esimerkkinä on se, että äitejä muistetaan Ramadanin paastokuukauden päätteeksi vietettävän uhrijuhlan Eid-Al-Fidrin aikaan. Silloin korostuu äidin paikka suvun keskipisteenä. Arabiperheen äiti nähdäänkin usein suvun ja perheen yhdistäjänä. Perinteisesti myös vanhoja isoäitejä hoidetaan kotona, mikä myös korostaa yhteisöllisen kulttuurin merkitystä (Ruotsala 2006, 62.)

Kun Ruotsalan aineiston haastateltavilta äideiltä kysytään, mikä on miehen rooli perheen sisällä, he kertovat, ettei miehellä ole tehtävää kodin yksityisessä piirissä. Ruotsalaisen aineistoista muodostuu kuva arabi-isästä, joka tekee paljon työtä ansaitakseen perheelleen elannon ja siksi viettää suurimman osan ajastaan pois kotoa. Tämä on taas haastateltavan tuottama jäsennys, ei asian koko totuus.

Monissa Lähi-idän maissa sosiaaliturva on minimaalinen ja omat lapset saattavat työpanoksellaan olla eläkkeen lisä (Ruotsala 2006, 74, 80). Monissa Lähi-idän maissa lapset saattavatkin olla tulevaisuuden turva ja toimia kiinteänä osana talous- ja eläkejärjestelmää.

4.2 Paikka ja liikkuvuus

Tutkielmani kannalta merkittävä teoreettinen käsite on transnationaalisuus. Elämäntarinoiden yhdistävä tekijä on liikkuvuus ja transnationalismi. Transnationalismi viittaa ihmisten monimuotoisiin siteisiin ja vuorovaikutuksiin yli kansallisvaltioiden (Vertovec 2009, 1). Globalisaatio nähdään yhtenä suurena tekijänä ylijärjestyksen kasvussa.

Kodin käsitykset ovat tutkimuksessani vahvasti sidoksissa transnationaaliin kontekstiin ja kotimaan yhteiskunnallisiin ja poliittisiin muutoksiin. Kyseiset käsitteet ovat keskeisellä sijalla maahanmuuttotutkimuksessa ja ovat oleellisia käsitteitä myös tutkimukseni kannalta. Käsitteillä on yhtäältä analysoitu yksittäisten maahanmuuttajien tai maahanmuuttajaryhmien suhdetta uuteen asuinmaahansa. Toisaalta niillä on pyritty myös hahmottamaan sitä, millaiset näiden suhteiden tulisi olla (Huttunen 1999, 42). Koska osa haastatelluista naisista on maahanmuuttajia, ovat kyseiset käsitteet merkityksellisiä kuvaamaan heidän sopeutumistaan syyrialaiseen yhteiskuntaan. Transnationaalinen käsitys paikasta ja perhesuhteista nousee tutkielmassani esiin.

Transnationaaleilla käytänteillä viitataan eri tahojen suhteellisen pysyviin toimijuuden osa-alueisiin yli valtiollisten rajojen. Transnationaaleja käytäntöjä voidaan tunnistaa niin yksilö tasolla kuin esimerkiksi kansalaisjärjestöjen toiminnassa sekä bisneselämässäkin. Ylijärjestyksen toimijuuden ylläpitämistä ja sen laaja-alaisempia

seurauksia kutsutaan transnationalismiksi. Siteiden, vuorovaikutuksen, vaihtokaupan ja liikkuvuuden verkosto muodostaa transnationalismin ytimen. Transnationalismi kuvastaa tilaa, jossa suuresta etäisyydestä ja kansallisten rajojen, lakien ja sääteleyden olemassaolosta huolimatta tietynlaiset intensiiviset suhteet ovat maailmanlaajuisesti kasvaneet (Vertovec 2009, 3.)

Transnationalismin yhdeksi selkeäksi teemaksi on noussut etnisten diasporien ymmärrys. Tässä diasporalla tarkoitetaan triadista suhdetta maailmanlaajuisesti hajautettuun sekä kollektiivisesti identifioitavissa olevaan etniseen ryhmään sekä maantieteellistä aluetta, jossa nimenomainen ryhmä asuu, ja kotimaata, josta heidän esi-isät tulevat (Vertovec 2009, 4.) Globalisoituneessa maailmassa uusi teknologia ja sen avulla ylläpidetty yhteydenpito on transnationalismin keskiössä. Toimivat ja aktiiviset ylijarajaiset verkostot ovat muuttaneet sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia suhteita. Uuden julkinen transnationaalisen tilan myötä solidaarisuuden ja identiteetin muotoja voidaan luoda ja ylläpitää ilman kasvotusten tapahtuvaa vuorovaikutusta (Vertovec 2009, 5.)

Niin ikään hajautetut diasporat ovat tämän päivän transnationaaleja yhteisöjä, joita ylläpidetään ylijarajaisen liikkuvuuden ja kommunikaation avulla. Diasporisella tietoisuudella viitataan kaksijakoiseen tai moniin paikkoihin sijoittuvaan identifikaatioon. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi kotona olemista vaikka olisi pois kotimaastaan tai maahanmuuttajien identifioitumista yhteen maahan enemmän kuin toiseen. Nykyään onkin tavanomaista ylläpitää samanaikaisesti monia identiteettejä, jotka yhdistävät useampaan maahan (Vertovec 2009, 6.) Tarkemmin sanottuna ”Diasporalla viitataan nykyaikaiseen tilaan, jossa transnationaalien siirtolaisten, pääoman, hyödykkeiden, kulttuurin, politiikan ja talouden vaikutuspiiri on ylijarajaista ja liikkuvaa. Myös identiteetit ovat luonteeltaan monikulttuurisia, jossa kuuluminen paikkaan on monimuistoista ja toisuus laaja-alaisesti läsnä” (Bryceson & Vuorela 2002, 5.)

Nykyään moderni teknologia auttaa etnisen tai kuvitellun identiteetin ylläpidossa. Etenkin nuoret ottavat vaikutteita maailmanlaajuisen joukkoviestintävälineiden jakamista trendeistä ja muokkaavat kulttuurisia identiteettejään niiden avulla. Transnationalismin ytimessä ovat massamedia ja tietotulva, jotka tuottavat hybridejä mediakokonaisuuksia, joista nuoret nykypäivänä valitsevat itselleen parhaiten

soveltuvat vaikutteet. Median avulla ylläpidetään tiukasti yllä etnisiä diasporia tarjoamalla tietyille vähemmistölle ohjelmia heidän äidinkielellään (esim Med TV for Kurds, Zee TV for Indians). Translokaalin paikan käsitteellistämiseen vaikuttavat liikkuvuus, joukkoviestintävälineet, filmit, satelliitti-TV ja Internet. Transnationalismi on muuttanut ihmisten käsitystä paikasta luoden transnationaaleja tiloja ja kenttiä. Myös paikan käsite saattaa hämärtyä transnationalismin, alueellisten rajojen ja lisääntyneen sosiaalisen liikkuvuuden vuoksi (Vertovec 2009, 12.)

Internet ja lentoliikenteen edulliset tarjoukset tekevät ylirajaisesta kommunikaatiosta helppoa ja nopeaa. Se on muodostanut normatiivisen transnationaalisen tilan, jossa tietoisuus kotimaasta sekä muusta maailmasta on laaja. Transnationaaliset siirtolaiset muodostavat kirjavan ryhmän sisältäen paluumuuttajia, eläkkeelle jääviä siirtolaisia, pakotettuja siirtolaisia, pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. Nykyään transnationaalit perheet ovatkin jo suhteellisen tavanomainen ilmiö. Transnationaaleilla perheillä viitataan perheisiin, jotka asuvat suurimman osan ajasta tai ainakin jonkin aikaa erossa toisistaan. Heillä saattaa olla monta kotia ja identiteettiä (Bryceson & Vuorela 2002, 3–4.)

4.3 Uskonto ja sekularismi Syyriassa

Uskonto on arabikulttuureissa keskeisessä asemassa. Usein se on havaittavissa jo jokapäiväisen puheentuotossa. Maallistuneellekin Lähi-idän ihmiselle on aivan luonnollista ja hyväksyttävää antaa arkipäiväisiinkin asioihin uskonnollinen selitys: ”Jumalalle ylistys, löysin avaimeni! Jumala ja perkeleet näyttelevät aktiivista osaa heidän maailmassaan” (Iustitia 2002, 95–96).

Arabikulttuurissa saattaa olla mahdotonta puhua mainitsematta Jumalaa, joka on läsnä kaikkialla ihmisen arjessa (Nasser El-Dine 2010, 6). Toisinaan arabiäiti saattaa uskoa lapsensa Jumalan ja kohtalon käsiin eikä aina usko pystyvänsä itse vaikuttamaan joidenkin asioiden estämiseen (Ruotsala 2006, 13). ”Uskonto näkyy niin perheen koko elämässä kuin lasten kasvatuksessa. Uskonto näkyy erinäisinä uskomuksina muslimien ja kristittyjen välillä, joita toteutetaan heti lapsen syntymän jälkeen. Muslimit saattavat laittaa lapsen kääröihin koraanin lauseita tai uskonnollisia koruja

lasta suojellakseen. Kristityt puolestaan viittovat ristin merkin rintaan ja tekevät lapselle oman ristin, joka kiinnitetään vaatteisiin suojeluksi” (Ruotsala 2006, 101.)

Syyriaa pidetään uskontojen vanhana kohtaamispaikkana (Malvela 2006, 1). Eri uskonnot organisoivat ja luovat rakenteellisen pohjan syyrialaiseen elämään. Syyrialaiden enemmistö on sunnimuslimeja, heitä on noin 74 % väestöstä. Muita muslimeita (ml. alawiitit ja druusit) on väestöstä noin 16 %. Kristittyjä Syyriassa on arviolta 10 % väestöstä. Eri kristittyjä ryhmiä on useita, kuten kreikkalaisortodokseja, kreikkalaiskatolisia, maroniitteja, Syyrian ortodokseja, Syyrian katolisia, Armenian ortodokseja, Armenian katolisia ja protestantteja. Syyriassa asuu enää hyvin vähän juutalaisia. Aiemmin monituhattapäinen Syyrian juutalaisväestö on supistunut viime vuosikymmeninä nopeasti maastamuuton seurauksena, ja nykyisin Syyriassa asuu enää arviolta 70 juutalaista (vrt. Malvela 2006.)

Uskonnollisten ryhmien välillä on eroja rituaaleissa, uskonnollisissa näkemyksissä, pukeutumistyyliä, kodin sisustuksessa, etiketeissä, maatalouskäytännöissä sekä ulkoasussa, joka selkeästi erottaa muslimin, kristityn ja druusin toisistaan. Yleisesti ottaen syyrialainen identiteetti on heikosti kehittynyt. Ihmiset identifioituvat ennemminkin paikallisiin etnisiin identiteetteihin tai uskonnollisiin ryhmittymiin. Yhdenmukaisuuden puute on kuitenkin nostattanut arabinationalismia kansan keskuudessa. Syyrialaisuus on usein rinnastettu arabialaisuuteen (Nyrob 1978, 53.)

Kristillisten kirkkojen jumalanpalvelukset ovat arabiankielisiä. Damaskoksen keskustassa olevassa fransiskaanikirkossa pidetään sunnuntaiamuisin jumalanpalveluksia ranskaksi ja englanniksi. Lisäksi Damaskoksessa on englanninkielinen anglikaanikirkko, missä jumalanpalvelukset pidetään lauantaisin ja sunnuntaisin (vrt. Wieland 2006, 31.) Muslimivaltioksi Syyriassa on myös suhteellisen paljon kristittyjä, jotka ovat jakautuneena useaan kirkkokuntaan. Kristityt asuvat pääasiassa Damaskoksessa ja Aleppossa.

Syyrian valtio on virallisesti maallinen eikä ota kantaa uskonnollisiin asioihin. Syyriassa on jo 2000 vuotta asunut kymmeniä eri uskontokuntia. Uskonnollisilla vähemmistöillä on lain mukaan yhtäläiset oikeudet toteuttaa uskontoaan kuin muillakin (Wieland 2006, 20–37.) Kristityillä väestöllä on kuitenkin lukuisia erioikeuksia: he saavat muun muassa käsitellä siviililäillisiä asioita omissa tuomioistuimissaan, ja heillä on oikeus viettää viikonloppua lauantaisin ja

sunnuntaisin, kun muslimit viettävät sitä perjantaista lauantaihin. Juutalaisella vähemmistöllä on myös osansa syyrialaisessa yhteiskunnassa, etenkin taloudellisella alueella. Heidän valmistamaansa lihaa tarjotaan Syyrian kalleimmissa hotelleissa, sekä Hotel Sheratonissa että Cham Palace Hotelissa. Uskonnollinen suvaitsevaisuus on vahvasti havaittavissa kaupungissa. Palestiinan pakolaiset ja juutalaiset asuvat Damaskoksessa lähellä toisiaan ilman sen suurempia kiistoja. Syyrialaiset ovat aina todistaneet ystävällisyytensä kaikille pakolaisille – palestiinalaisille, libanonilaisille ja irakilaisille. Syyriassa tulee harvoin yhteentörmäyksiä uskonnollisten ryhmien välillä (Wieland 2006, 20–37.)

Pähkinäkuoressa Euroopassa on erilainen historia ja käsitys sekularismista. Länsimaissa se on kehittynyt harmoniassa, filosofisten, sosiaalisten ja moraalisten arvojen viitoittamana. Sekularismi on kulttuurinen kokemus, intellektuaalinen ja sosiaalinen liike, joka samanaikaisesti kietoo yhteen liberaalin demokratian kehityksen, perustuslaillisuuden, yksilön oikeudet ja ihmisoikeudet riippumatta yksilön uskonnollisesta taustasta (vrt. Wieland 2006.) Arabimaailmassa sekularismin käsitys on hieman erilainen. Käsite ajautui Euroopasta Egyptiin Ranskan vallankumouksen saattamana 1798. Muhamed Ali Albanialaisen ansiosta Egyptistä tuli ensimmäinen moderni sekulaarinen kansallisvaltio alueellaan (Wieland 2006, 31.)

Pan-Arabi-nationalismin nousu ja Ottomaanien imperiumin hajoaminen I - maailmansodassa aiheuttivat sen, että sekulaarinen retoriikka sai jalansijaa Lähi-idässä. Kyseinen retoriikka kärsi kuitenkin Euroopan kolonisaatiosta, joten se oli hankalasti havaittavissa. Länsimaalaiset valkoisen miehen taakka harteillaan yrittivät toteuttaa käytäntöjään Lähi-idän alueella, mutta huonolla menestyksellä. Juuri samaisesta syystä muslimit torjuivat opetukset. Ilmiö toteutuu myös toisinpäin (Wieland 2006, 31.)

Sekularismi monien arabien kokemuksissa tarkoitti yhden tyrannian korvaamista toisenlaisella tyrannialla. Se tuotiin erilaisesta yhteiskunnallisesta kontekstista ja historiallisesta taustasta ottamatta huomioon arabikontekstia. Sekularismi assosioidaan lännen imperialismiin, auktoriteettiin, kulttuuriseen disorientoitumiseen sekä yksilön ja ihmisoikeuksien loukkauksiin. Sekularismista tuli länsimaalaisen eliitin legitimoimisen pelikenttä ilman, että he itse toteuttaisivat länsimaalaisia intellektejä ja sosiaalisia viitekehyksiään. Sekularismi nähtiin poliittisena ja

ideologisena instrumenttina. Tämä on syynä siihen, miksi sekularismi oli helposti vaihdettavissa populistiseen islamiin Irakissa. Sekularismin nousukausi Syyriassa oli vuonna 1946 sen itsenäistyttyä Ranskan vallan alta, mutta Syyriassa ei ole Euroopan kaltaista sekularismia. Syyrian sekularismi on osa valtion ideologiaa (vrt. Wieland 2006, 31.)

4.4 Toimijuus

Kaikkien haastateltavieni elämäntarinoissa oli nähtävissä vahvaa oman toimijuuden kerrontaa. Haastateltavat tuottivat toimijuuttaan oman kykeneväisyyden, osaamisensa ja halunsa kautta. Näenkin toimijuuden muodostuvan kulttuurisessa kontekstissa, yksilön ja yhteiskunnan välisessä valintojen, resurssinen ja rajoitusten puitteissa.

Toimijuudella viitataan antropologiassa siihen, kuinka toimijat voivat reflektoida sitä mitä tekevät: esimerkiksi toimintansa oikeutusta, vaikuttimia ja seurauksia. Toiminnan käsite viittaa toimijan intentionaaliseen, tahdonalaiseen, tavoitteelliseen ja refleksiiviseen puoleen. Toimijuuden käsitteeseen liittyy oletus ihmisen toiminnan tiedostavasta luonteesta vaikka seurauksia ei tiedettäisikään (Eriksen, 2004,73.) Ajattelen, että yksi toimijuuden osa-alue on kykyä toimia yhteiskunnan rajoituksista ja normeista huolimatta. Ihmiset neuvottelevat yhteiskunnan rajoitusten kanssa aktiivisesti ja luovasti luoden itselleen vapaampaa toimijuuden aluetta.

”Toimijuus (agency) viittaa tosiasiaan, että me aktiivisesti teemme kulttuurimme ja historiamme, rakennamme elämämme suuntaviivat, mutta emme olosuhteissa, jotka olisivat itse valitsemamme. Ihmisten käyttäytyminen rakentuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja kehkeytyy siitä. Inhimillisinä olentoina me olemme tuottajia mutta myös tuotettuja, muotoilijoita mutta myös muotoiltuja, vaikuttajia mutta myös vaikutettuja. Sosiaalinen toiminta on valintasuuntautunutta, tavoitteellista ja merkityksiä sisältävää vaikkakin yhteiskunnalliset tosiasiat rajoittavat mahdollisuuksia elämässämme. Toimijat pikemmin harkitsevat ja arvioivat tilannettaan kuin toimivat niissä refleksiinomaisesti. Toimijuus kehkeytyy inhimillisten olentojen kyvystä liittää merkityksiä asioihin ja tapahtumiin, määrittellä tilannetta lähtien liikkeelle näistä merkityksistä ja toimia niiden perusteella” (Jyrkämä 2008, 11-12.)

Ihmiset tarkkailevat ja rakentavat elämänsä elämäntilanteitaan ja vanhenemistaan toimien ja tehden valintoja rakenteellisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa. He tekevät valintoja, rikkovat rajoja ja luovivat mahdollisuuksien välillä niissä ajallisaikallisissa puitteissa, joissa he elävät. Määrittelen toimijuuden

analyysiulottuvuudet tutkielmassani sen mukaan, mitä haastateltavat kokevat osaavansa, kykenevänsä, haluavansa, odottavansa sekä olevansa odottamatta (Vrt. Jyrkämä 2008, 1.) Sosiologiassa toimijuuden pohdinnan kohteena ovat olleet toimivan yksilön sekä yhteiskunnallisten rakenteiden ja lainalaisuuksien väliset suhteet; ohjaako yksilö ja missä määrin hän ohjaa toimintaansa omilla valinnoillaan, vai ohjaavatko sitä rakenteet ja eritasoiset lainalaisuudet (Jyrkämä 2008, 2).

Esimerkiksi Giddensin (1984) hahmotelmissa toimijuus jäsentyy siten, että rakenteet ja toiminta liittyvät kiinteästi yhteen. Giddensin keskeisiä ideoita on näkemys rakenteiden duaalisuudesta, kaksinaisuudesta: ne yhtäältä rajoittavat ja määräävät, mutta toisaalta myös mahdollistavat ja ohjaavat sekä yksittäisten ihmisten että ihmisryhmien toimintaa. Ihminen toimijana on rakenteiden omaksuja, kantaja ja uusintaja, mutta myös niiden hyväksikäyttäjä. Rakenteet luovat rajoja, mutta myös toimintamahdollisuuksia (vrt. Giddens 1984.)

Määritelmät korostavat siis myös toimijuuden tarkoituksellisuutta, valtaa toimia ”toisin” jossakin tilanteessa. Niissä eivät korostu esteet, rajoitukset tai mahdottomuudet eivätkä ne pakot, joihin meistä jokainen päivittäin saattaa törmätä (Jyrkämä, 2008, 3.) Kun puhutaan toimijuuden periaatteesta (principle of agency), tällä viitataan siihen, kuinka yksilöt rakentavat omaa elämänsänsä tehden valintoja ja toimien historian ja yhteiskunnallisten olosuhteiden luomissa mahdollisuuksissa ja rajoissa: lapset, nuoret, aikuiset ja ikääntyneet eivät passiivisesti toimi yhteiskunnallisten tekijöiden ja rajoitteiden ohjaamina, vaan tekevät valintoja ja erilaisia ratkaisuja reflektoiden itselleen mahdollisia vaihtoehtoja (Jyrkämä 2008, 3.)

Yksilöt rakentavat omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan käyttäen hallussaan olevia resursseja sekä toimien ja tehden valintoja ajallis-paikallisessa elämäntilanteessaan. Tämä tehdään elämäntilanteeseen linkittyneiden muiden ihmisten ja sosiaaliskulttuuristen olosuhteiden sisältämien ja avaamien vaihtoehtojen, mahdollisuuksien sekä niiden tuottamien ehtojen ja rajoitusten puitteissa. Muiden ihmisten elämänpolkujen nivoutuminen omaan elämään liittyy vahvasti oman toimijuuden luonteeseen. Ihminen reflektoi aktiivisesti elämäänsä ja tilannettaan: mennyttä, nykyisyyttä ja tulevaa – arvioi ja harkitsee mahdollisuuksiaan ja vaihtoehtojaan sekä tekee valintoja tämän perusteella (Jyrkämä 2008, 3.)

Toimijuuden rakenteisiin on mahdollista päästä käsiksi käsitteellisesti puhumalla toimijuuden koordinaateista, toimijuudesta tarkasteltuna ikään kuin ulkoapäin (Jyrkämä 2008, 4). Esimerkiksi ikä, sukupuoli, sukupolvi, yhteiskuntaluokka, kulttuuri ja etninen tausta vaikuttavat toimijuuden luonteeseen. Olennaista on kuitenkin niiden yhteisdynamiikka. Olennaista myös toimijuuden tutkimuksessa on toiminnan modaliteettien selvitys. Modaliteetit voidaan määritellä kykenemiseksi (esim. ruumiillinen kykeneminen) sekä täytymiseksi ja pakoiksi, joihin vaikuttavat välttämättömyydet, esteet ja rajoitukset. Modaliteetit voidaan määritellä myös voimiseksi, mikä sisältää mahdollisuudet ja vaihtoehdot, tuntemiseksi, jossa arvostukset ja arviot ovat keskeisellä sijalla, sekä haluamiseksi, mihin vaikuttavat tavoitteet, päämäärät ja motivaatiot. Myös osaaminen on yksi toimijuuden modaliteettien osa-alue. Siihen kuuluvat taidot ja tiedot (Jyrkämä 2008, 6.)

Toimijuus rakentuu siis kuuden modaliteetin – kykenemisen, osaamisen, haluamisen, täytymisen, voimisen ja tuntemisen – keskinäisestä kokonaisdynamiikasta. ”Kyetä”-ulottuvuudessa on kyse ensisijaisesti fyysisistä ja psyykkisistä kyvyistä ja kykenemisistä: tässä on mahdollista puhua myös perinteisesti ymmärretystä, ”ruumiillis-mielellisestä” toimintakyvystä, joka vaihtelee tilanteesta toiseen ja jossa vanhetessa tapahtuu muutoksia (ibid.)

”Osata” viittaa hyvin laaja-alaisiin tietoihin ja taitoihin, erilaisiin pysyviin osaamisiin, joita ihminen on itselleen elämänsä aikana hankkinut tai tulee hankkimaan. ”Haluta” liittyy motivaatioon ja motivoituneisuuteen, tahtomiseen, päämääriin ja tavoitteisiin. ”Täytyä”-ulottuvuuden piiriin kuuluvat niin fyysiset kuin myös sosiaaliset – normatiiviset ja moraaliset – esteet, pakot ja rajoitukset. ”Voida” viittaa tässä mahdollisuuksiin, joita kulloinenkin tilanne ja siinä ilmenevät erilaiset rakenteet ja tekijät tuottavat ja avaavat. ”Tuntea” liittyy puolestaan ihmisen perusominaisuuden arvioida, arvottaa, kokea ja liittää kohtaamiinsa asioihin ja tilanteisiin tunteitaan (ibid.)

Toimijuus on näin jotakin mikä syntyy, muotoutuu ja uusiutuu näiden modaalisten ulottuvuuksien yhteen kietoutuvana prosessina ja sen kokonaisdynamiikkana. Tähän osaamisen, kykenemisen, täytymisen, voimisen, haluamisen ja tuntemisen vuorovaikutukselliseen dynamiikkaan ihminen törmää jatkuvasti elämässään

erilaisissa arjen tilanteissa (ibid.)

5. Analyysi: Perhe, koti, uskonto ja toimijuus elämän jäsentäjinä

Aineistoni koostuu viiden modernin arabinaisen elämäntarinasta. Olen kiinnostunut siitä, miten arabinaiset jäsentävät elämäntarinaansa transnationaalisessa kontekstissa sekä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat heidän elämäntarinoidensa säätelyyn.

Haastateltavat ovat etniseltä taustaltaan heterogeeninen ryhmä. Kaksi haastateltavista on syyrialaisia, kaksi palestiinalaisia ja yksi Irakista. Asuinmaana kaikilla haastateltavilla on Syyria. Asuinmaan lisäksi muita aineistoani yhdistäviä tekijöitä ovat sukupuoli ja äidinkieli. Kaikki haastateltavat olivat siis naisia ja puhuivat äidinkielenään arabiaa. Tämä on vääjäämättä vaikuttanut heidän vastausten sisältöön.

Aineiston analyysissä olen ottanut huomioon tilanteen ja ympäristön, jossa elämäntarinat ovat tuotettu. Naiset ovat kertoneet elämäntarinansa työryhmällemme, mukauttaen sanottavansa haastattelutilanteen sisällyttämiin raameihin.

5.1 Perheen merkitykset

Perheen ja suvun merkitys nousi aineistoni pohjalta näkyvästi esiin. Useat haastateltavieni elämäntarinat alkavatkin perheen, äidin ja isän kuvailusta jatkuen oman perheen, miehen ja lapsen kuvailuun. Oman äidin ja isän luonteen, työn ja elinympäristön tarkka kuvailu jäsentää vahvasti haastateltavien oman elämäntarinan puhetta. Tutkielmani perheet voidaan määritellä osaltaan translokaaleiksi perheiksi, joilla tarkoitetaan perheitä, jotka asuvat suurimman osan ajasta tai jonkin aikaa erossa toisistaan. Kyseisille perheille on myös tavanomaista, että heillä on monta kotia ja identiteettiä. ”Globaalissa maailmassa transnationaalit perheet ovat tavanomainen ilmiö” (Bryceson & Vuorela 2002, 3–4.) Osa haastateltavieni perheistä oli maailmaanlaajuisesti hajautuneita, mikä vaikuttaa laaja-alaisesti vuorovaikutussuhteiden laatuun.

Lasten elämän välityksellä hahmotetaan vahvasti omaa elämää. Äitien suurin tavoite on saada lapset yhteiskuntakelpoisiksi hyvän koulutuksen ja kasvatuksen avulla. Seuraavassa katkelmassa on tyypillinen esimerkki siitä, kuinka elämäntarinat alkavat oman isän ja äidin kuvauksella.

Haastateltava: *”Olimme nuoria ja isäni ja äitini...isäni oli hyvä mies, viisas, komea ja äitini oli myös kaunis ja nuori: hän näytti niin kauniilta. Isäni, levätköön hänen sielunsa rauhallisin mielin, piti erittäin hyvää huolta äidistäni.”*

Tarina alkaa isän (komea, viisas) ja äidin (kaunis, nuori) muistelulla sekä kertomalla heidän avioliitostaan, josta perheen isä piti hyvää huolta. Aineistossani oli tavanomaista aloittaa tarina oman äidin, isän sekä siskon kuvailulla ja siirtyä seuraavaksi aviomiehen ja omien lapsien kuvailuun. Omista vanhemmista kertominen saattaa liittyä vanhemman ihmisen kunnioitukseen ja arvostukseen arabimaailmassa. Äitejä ja isiä kunnioitetaan valtavasti, siksi ne ovatkin kiinteä osa haastateltavieni elämäntarinoita.

Myöhemmin saatettiin kuvata serkkuja ja sukulaisia. Elämän suurimpana jäsentäjänä toimi siis perhesysteemi, joka näyttäytyi laaja-alaisempana kuin ydinperhe. Seuraavassa esimerkki siitä, kuinka sisar tulee mukaan tarinaan syntymänsä jälkeen.

Haastateltava: *”Muutama vuosi myöhemmin, jolloin olimme vielä nuoria, pikkusiskoni Naz syntyi ja isäni sairastui. Hänelle tuli hyytymä ja muita vaivoja, joten veimme hänet sairaalaan. Hän pääsi kuitenkin takaisin kotiin, mutta veimme hänet taas takaisin sairaalaan. Sama jatkui noin 2 vuotta. Naz, siskoni, josta puhuin aiemmin oli noin 2–3 vuotta vanha; hän oli nuorin. Isäni aika koitti ja Jumala otti hänet tykönsä.”*

Elämäntarinaa kehystää perhekeskeisyys ja oman elämän rakentuminen perheestä, suvun tapahtumista ja isän kuoleman tragediasta käsin. Merkittäviä tapahtumia ja käännekohtia haastateltavan elämässä oli isän sairastuminen ja kuolema sekä pikkusisko Nazin syntymä.

Oman äidin ja perheen vahvoista siteistä ja merkityksestä kertoo seuraava lainaus. Oma elämäntarinaa tuotettiin perheen sisäisten käännekohtien ja tragedioiden kautta.

Haastateltava: *”Äitini oli vain 30 vuotta vanha, iässä, jossa jotkut naiset eivät välttämättä edes olleet vielä naimisissa. Hänellä oli 7 tytärtä ja 3 poikaa, jotka myöhemmin kuolivat. ja vielä yksi tytär, joka kuoli lapsena. Kaiken kaikkiaan äitini synnytti 12–13 lasta. Kun isäni kuoli, levätköön hänen sielunsa levollisesti, äitini ei voinut käsitellä asiaa, se oli sokki,*

katastrofi. Ensinnäkin siksi, koska hän oli nuori, ja toiseksi siksi, koska perhe ja ystävät rakastivat isää syvästi. Me lapset emme kyenneet tukemaan äitiä ja me olimme liian nuoria ymmärtämään hänen suruunsa. Me vain tiesimme, että isämme oli kuollut. Äitimme kasvatti meidät vuosi vuoden jälkeen kunnes menin ala-asteen neljännelle luokalle, sitten kuudennelle ja seitsemännelle luokalle, mutta tiedättekö, opiskelin itsenäisesti ja valmistelin todistustani toisen asteen koulutusta varten.”

Traaginen tapahtuma oli kolaus koko perheelle. Haastateltavan äiti oli kovin nuori, 30-vuotias, jäädessään leskeksi. Haastateltavan persoona näyttää kuitenkin vahvistuneen kyseisen tragedian viivoittamana, sillä hän korosti pärjäämistään itsenäisenä opiskelijana koulussa.

Haastateltava: ”He saivat siskoni naimisiin. Minä olin hieman nuorempi ja kosiskelijat lähestyivät minua, mutta en halunnut mennä naimisiin ja sanoin itselleni ”haluan työskennellä”. Rakastin äitiäni niin paljon ja tiesin, että hän oli kohdannut hankalan tilanteen, joten ajattelin, että minun on työskenneltävä ja autettava äitiäni eikä kysyä keneltäkään muulta apua vaikka olisivatkin sukulaisia. Lapsesta lähtien olen aina priorisoinut enemmän antamista kuin ottamista. Äitini on aina ollut kiitollinen pienestä. Hän kuolisi mieluummin nälkään kuin myöntäisi, että hänellä on nälkä ja pyytäisi leivänpalaa. Näin me elimme, kiitos Luojan. Siskoni meni naimisiin ja alkoi saada lapsia. Nuorimmat sisarukseni jatkoivat opiskeluaan, myöhemmin he opiskelivat ja menivät kihloihin. Jos he olisivat olleet onnellisia, olisi äiti antanut suostumuksensa ja he olisivat menneet naimisiin.”

Edellisessä lainauksessa näkyy vahvasti, kuinka perheeseen sitoutuminen menee kaiken muun edelle ja kuinka sen kunniaa puolustetaan loppuun saakka. Tämä näkyi siinä, ettei rahaa haluttu pyytää ulkopuolisilta. Perhesiteet äidin ja tyttären välillä näyttäytyivätkin vahvana, ja tytär näytti astuvan ikään kuin isänsä rooliin hänen kuoltuaan. Haastateltavan puheessa nousi vahvasti esiin äidin kokemukset ja perhetragedia. Hän toimii ikään kuin isän korvikkeena ja äidin kanssakärsijänä.

Haastateltava: ”Minä en halunnut mennä naimisiin, he kaikki kannustivat minua niin tekemään, mutta sanoin ei. Halusin, että he menevät naimisiin ja ovat onnellisia, mutta minä halusin jäädä äitini kanssa, olin hänen oikea kätensä enkä halunnut hänen ajattelevan niin, että se vietäisiin pois häneltä. Ajattelin: ”Olkaamme yhdessä ja katsokaamme mitä meille tulee tapahtumaan.”

Edes sosiaalinen ja yhteiskunnallinen paine naimisiinmenosta ei vaikuttanut haastateltavan valintoihin. Lainauksesta oli havaittavissa suurta omistautumista äidille sekä altruismia, jonka tavoitteena oli saada perheyhteisö toimimaan kunnollisesti. Aikaisemmin esitellyssä Sandran Nasser El-Dinen (2010) tutkimuksessa nousikin

esille, kuinka arabikulttuurin perhekeskeisyyteen kuuluvaksi kuvattiin etenkin se, että avioliitto on siinä perinteisesti nähty enemmän perheen kuin yksilön päätöksenä (Nasser El-Dine 2010, 9). Vaikka edellisessä lainauksessa haastateltava itsenäisesti valitsi olla avioitumatta, niin voidaan ajatella, että perheen ja äidin tilanne vaikutti osaltaan päätöksen luonteeseen. Toisaalta puheesta voidaan tulkita kuinka haastateltava neuvotteli ja osaltaan rikkoikin yhteiskunnan asettamia rajoituksia oman motivaation ja perheeseen liittyvien seikkojen takia.

Tämä kertoo perheen merkityksestä hänen kulttuurisessa kontekstissa. Perheestä kerrotaan tiiviisti ja yksityiskohtaisesti, mikä korostaa sen merkitystä niin haastateltavalle itselleen kuin koko yhteiskunnalle. Yhtäältä perhe näyttäytyy myös ristiriitojen paikkana. Ympäristön ja suvun vaikutusvalta naimisiinmenoon ja omaan perheeseen sekä äitiin sitoutuminen näyttäytyivät ristiriitaisena kenttänä, jolloin oli tehtävä valintaa lojaalisuudesta perheen ja äidin sekä naimisiin menon ja oman perheen perustamisen välillä. Sitoutuminen äitiin näyttäytyi kuitenkin ensisijaisempana prioriteettina ja se meni oman perheen perustamisen edelle.

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, perhe ei olekaan biologinen kokonaisuus vaan sosiaalinen konstruktio (vrt. Bryceson & Vuorela 2002, 10). Benedict Andersonin (1983) Kansakunta-teoksen mukaan perheet, etnisyydet ja maat voidaan ajatella kuviteltuina yhteisöinä. Henkilö voi olla syntynyt johonkin maahan ja perheeseen, mutta yhteenkuuluminen on aina jotain neuvoteltua ja valittua (vrt. Bryceson & Vuorela 2002, 10). Perheen sisäiset roolijaot eivät välttämättä ole selkeärajaisia, vaan tytär voi esimerkiksi toimia niin äidin (pikkusiskon hoivaajan) kuin tyttärensikin roolissa.

Edellisessä tekstissä havainnollistui, kuinka perhe toisinaan näyttäytyy ristiriitojen paikkana, kun taas ajoittain myös korvaamattomana turvaverkostona.

Haastateltava: "Äitini pitää huolta hänestä. Äitini on vanha nainen, hän on 85-vuotias. Hän tykkää pitää huolta tyttärestään, ja siskoni arvostaa sitä. Se on jaettu ilo. Olen onnellinen kun he ovat onnellisia."

Avunanto on jaettu ilo kumpaisellekin. Onni on siis sidoksissa vahvasti perheen sisäiseen onneen ja terveyteen. Haastateltavan onnellisuus näyttää rakentuvan harmonisista ja terveistä perhesuhteista. Perhe näyttäytyi ajoittain turvapaikkana ja

viimekätisenä suojana, joka auttaa tiukan paikan tullen esimerkiksi sairastapauksen sattuessa.

Seuraavassa lainauksessa perheen ja lasten vastavuoroinen turva näyttäytyy myös taloudellisesti. Ohessa haastateltava kuvaa omia vaikeuksiaan työelämässä ja tyttären roolia perheen elättäjänä.

Haastateltava: ”En tiedä, kuinka työskennellä, en voi tehdä töitä niin kuin muut naiset, en vain voi, en vain voi mennä ulkomaailmaan ja työskennellä, en voi. Lapseni kasvoivat ja kasvoivat ja tyttäreni alkoi työskentelemään. Hän oli 15 ja hän työskenteli Yhdistyneiden Kansakuntien pelastustiimissä. Hän työllistyi sinne ja piti meistä taloudellisesti huolta. Hän oli nuori. Hän valmistui kouluista ja aloitti työnteon.”

Lasten kasvettua tytär työskenteli YK:n pelastusoperaatioissa ja takasi perheelle taloudellisen turvan. Perhe toimii valtavana henkisenä ja myös taloudellisenä tukiverkostona syyrialaisessa todellisuudessa. Monissa Lähi-idän maissa sosiaaliturva on minimaalinen, ja omat lapset osallistuvat eläkkeen rahoitukseen (Ruotsala 2006, 74).

Myös Koraanin selittäjä Muhammad Ali Hashimi lähestyy aihetta käytännönläheisesti kärjistäen lasten ja heidän kasvatuksensa merkitystä islamilaisessa perinteessä: ”Epäilemättä lapset ovat suuren ilon ja helpotuksen lähde, he tekevät elämästä suloisen, tuottavat enemmän elatusta perheen elämään ja antavat toivoa. Isä näkee lapsen tulevaisuuden avun ja tuen lähteenä, edustamassa perhettä ja jatkamassa suvun kulkua. Äiti taas näkee lapsensa toivon lähteenä, elämän lohdutuksena ja ilona, ja toivona tulevaisuudesta. Kaikki nämä toivot lepäävät lasten hyvässä kasvatuksessa ja heille hyvän valmiuden elämään antamisessa, niin että he tulevat aktiivisiksi ja rakentaviksi tekijöiksi yhteiskunnassa, ollen hyvyiden lähde heidän vanhemmillensa, yhteisöllensä ja yhteiskunnalle yleensä” (Ruotsala 2006, 137.)

Myös oman perheen merkitys nousee keskeiseksi aineistossani. Aviomiehen ja lasten kuvailu jäsentää tarinaa omasta elämästä. Usein kerrotaan lasten menestymisestä koulussa ja työelämässä. Omaa elämää säätelee vahvasti lasten menestyminen ja onnistuminen elämässään. Seuraava lainaus tiivistää hienosti kaiken.

Haastateltava: ”Aviomieheni kuoli kun hän oli 34-vuotias, 36 vuotta sitten. Lapseni olivat todella nuoria. Luojan kiitos, että sain kasvatettua heidät ja he menivät kouluun. Yksi lapsistani on nyt tohtori ja muutamasta on tullut insinööri. Tällä hetkellä ulkona istuva

lapseni on insinöörin assistentti, muut työskentelevät ensiapupalvelussa. Tytöt menivät kouluun ja valmistuivat, heillä kaikilla on nyt työpaikka.”

Tyypiesimerkki kertoo siitä, kuinka oma elämä muodostuu myös oman perheen tarinasta. On merkityksellistä taata lapsille turvattu tulevaisuus, mikä on mahdollista onnistuneiden opiskeluaineiden ja työelämän integraation kautta. Niin ikään on luonnollista mainita lasten opiskelut ja ammatit.

Aikaisemmin mainitsinkin, kuinka teoksessa ”*Arabiäitien matkassa*” Pia Ruotsalainen (2006) kysyy arabiäideiltä, mistä tekijöistä heidän onnellisuutensa koostuu, ja he vastasivat, että lasten koulumenestyksestä tai hyvästä käytöksestä (Ruotsala 2006, 41). Vanhempien ja erityisesti äitien sitoutuminen lasten koulunkäyntiin on avain lasten koulumenestykseen. Hyvät numerot avaavat ovia yliopistokoulutukseen ja niin ikään parempaan taloudelliseen tukeen koko perheelle. Lasten hyvät numerot ja koulumenestys ovat usein tulosta äidin ja lapsen yhteisistä ponnisteluista, jotka tuottavat jaettavaa iloa (Ruotsala 2006, 42).

Ohessa on toinen tavanomainen esimerkki asian tärkeydestä. Lasten yhteiskuntakelpoisuus kunniallisen koulutuksen kautta osoittautuu äitien suurimmaksi päämääräksi.

Haastateltava: ”Ei, ei, ei. Olen todella, todella onnellinen lasteni kanssa. Emre ja hän olivat molemmat samassa koulussa ja sitten Emre sai työpaikan. Kaikki tyttäreni on koulutettu hyvin. He kaikki menivät kouluun.”

Merkittävää omasta perheestä puhumisessa oli mainita lasten opiskelut. Syyriassa ei ole täysin itsestään selvää, että kaikki lapset ylipäättään pääsevät kouluun. Maaseuduilla on haastavampaa irrottautua perheen ja kodin velvollisuuksista urbaaniin opiskeluelämään. Niin ikään on luonnollista, että haastateltavat mainitsevat lastensa koulutustaustan ja työelämän meriitit.

Myös suku näyttäytyy naisten puheessa. Perhe ymmärretään arabimaailmassa laajalaisemmin kuin ydinperheenä. Sukulaiset muodostavat kiinteän osan perhesysteemiä.

Haastateltava: ”äitini sukulaiset asuvat Jordaniassa. Pidän El Zarhasta, menen äitini luo kyläilemään sinne. Isoäitini, setäni ja tätäni: kaikki asuvat El Zarhassa.”

Haastateltava: ”Hän menee Jordaniaan? No, äitini on jordanialainen. Joten menin Jordaniaan, äitini sukulaisille ja he tulivat tänne Shamiin myös.”

Haastattelija ulkopuoliselle henkilölle: *”Menitkö Jordaniaan, piditkö siitä? Jordaniaalaiset ovat todella mukavia.”*

Haastateltava: *”Setäni, äitini sukulaiset asuvat Jordaniassa ja ovat kotoisin El zarhasta, tiedätkö mikä on El Zarha? Hän naurahtaa.”*

Haastateltava: *”Tätini, äitini sisko asuu Akkassa ja hän meni naimisiin jordaniaalaisen miehen kanssa. Asuin heidän luonaan ja todella nautin siitä, siellä oli meri. Oleskeluni siellä oli todella mukavaa.”*

Sukujuurien maininta on tyypillinen osa oma elämäkertapuheessa. Haastateltava kertoo, kuinka hänen äitinsä sukulaiset asuvat Jordaniassa ja siitä, kuinka hän pitää El Zarhasta.

Kuten Ruotsala totesi, perhe on arabimaissa kuitenkin usein laaja-alaisempi kuin ydinperhe. Perheeseen käsitetään sukulaiset sekä usein myös henkilöitä, joita ei välttämättä yhdistä geneettinen tausta (Ruotsala 2006, 6.)

Haastateltavien elämää jäsentää niin tarinat perheestä kuin suvun olemus ja siihen liittyvät muistot. Suku näyttäytyy perheen osana. Perhesysteemi näyttäytyykin laaja-alaisempina kuin ydinperhe ylittäen toisinaan biologiset raja-aidat. Huomattavaa onkin arabiperheen maantieteellinen hajaantuminen ja liikkuminen suvun välillä. Monesti perhesysteemi on hajaantunut jopa maailmanlaajuisesti, jolloin liikkuminen on osa tapaamisten arkea. Seuraavassa on intensiivinen kuvaus haastateltavan isoisästä, mikä osoittaa jälleen kerran suvun merkityksen aineistossani.

Haastateltava: *”Ok, olin kertomassa teille isoisästäni. Hänen nimensä on Mahmut Emir. Hän tuli Shaniin 30-luvulla ja jäi sinne. Hän oli iso mies. Olimme pieniä lapsukaisia ja hän oli iso mies. Hän kärsi suolistotyrästä, joten hänen vatsansa oli iso kuin raskaana olevalla naisella. Hänellä oli tapana pitää meitä kädestä, meitä lapsia siis. Hän piti pyjamaa ja aamutakkia ja hattua ja hänellä oli aina kävelykeppi. Hän piti meitä kädestä ja vei meidät Sabkehpuutarhaan. Siellä me syötimme ankoja, pelasimme pelejä ja leikimme hiekalla. Joten, luulen että tilanne on näyttänyt hyvin hauskalta: iso mies, jolla oli outo ulkoasu, lasten kanssa... No se oli siinä.”*

Tarina kertoo, kuinka merkityksellistä oman isoisän muistelu hänen elämänsä jäsentäjänä oli. Loppuun vielä kaksi lainausta siitä, kuinka oma onni on sidoksissa perheen onneen ja kuinka merkityksellisiä siskot ja veljet ovat.

Haastateltava: *”Olen onnellinen, kun he ovat onnellisia ja terveitä. Rakastin veljeni ja siskoni lapsia ja autoin heidän kasvattamisessa. Rakastan perhettäni.”*

Perhesysteemi näyttää siis olevan ensisijaisen tärkeä elämän jäsentäjä arabinaisten elämäntarinoissa. Tarinoissa nivoutuukin yhteen suvun ja perheen tarinat. Tästä esimerkkinä seuraava lopetus.

Haastateltava: *”Tämä on meidän tarina.”*

Naisten oman elämän jäsenitys oli vahvasti sidoksissa muuhun sosiaaliseen kontekstiin, perheeseen ja sukuun. Perhe näyttää olevan elämän ydin. Se sitoo jäsenensä vahvasti kiinni toisiinsa. Perhe toimii myös valtavana henkisenä ja taloudellisenä voimavarana ja turvana. Etenkin omat lapset toimivat viimekätisenä taloudellisenä ja sosiaalisena tukena. Yhtäältä äidin avunanto kriittisillä hetkillä nousee aineistani selkeästi esiin. Perhe käsitetäänkin laaja-alaisemmin kuin vain ydinperhe. Niin omat vanhemmat kuin sukulaisetkin liittyvät vahvasti perhesysteemiin. Liikkuvuus ja paikan käsite kietoutuu myös osaksi perhesysteemin vuorovaikutuskäytäntöä. Usein sukulaiset ovatkin laaja-alaisesti hajaantuneet ympäri maailmaa, ja vierailut vaativat toisinaan jopa pitkän matkan liikkumista. Perhesuhteet ovat ylijäisiä ja muodostuvat transnationaalisista vuorovaikutuskäytännöistä.

Toisaalta perhe muodostaa myös ristiriitaisen tilan, johon kuulumisen on ylhäältä annettua. Toisinaan havaitsin Syyriassa asuessani, että vaikka perhe muodostuu lämpimästä ja turvallisesta yhteisöstä, niin on sillä myös suurta vaikutusvaltaa lasten päätöksiin ja elämään. Suvun ja perheen kunnian ja yleisen tahdon noudattaminen voi toisinaan nousta hyvin ristiriitaiseksi asiaksi, jossa perheen odotukset voidaan kokea painostavina. Aikaisemmin kuvasinkin jo, kuinka arabiperheille on kuvausten mukaan ominaista, että perheenjäsenten nähdään olevan kollektiivisesti vastuussa muiden perheenjäsenten toiminnasta esimerkiksi kunniakysymysten yhteydessä (Nasser El-Dine 2010, 9). Yhtäältä arabiperheen jäsenyyden nähdään siis sisältävän rooleihin liittyviä velvoitteita.

5.2 Transnationaalinen koti

Kotimaan poliittiset ja yhteiskunnalliset olot vaikuttivat laaja-alaisesti siihen, miten haastateltavat käsitteellistivät kotiaan. Monien haastateltavien suhde paikkaan hahmottui liikkumisen kautta. Usealla haastateltavalla suku ja perhe oli laaja-alaisesti hajaantunut ympäri maailmaa, jolloin kohtaamisia siivitti liikkuminen maiden välillä.

Huomattavin seikka oli, ettei naisten asenteissa suhteessa kotimaahan ollut yhdenmukaista linjausta. Suhde kotimaahan vaihteli suuresti suhteessa siihen, millainen tilanne haastateltavan kotimaassa oli, missä hän oli elänyt ja mitä tapoja hän oli omaksunut osaksi tapakulttuuriaan.

Haastateltava: ”Olen aina asunut Syyriassa. Voin hyvin ja asuminen täällä on fantastista. Olemme siunattuja, että saamme asua Syyriassa.”

Haastateltava on Syyriasta ja näyttää kokevan sen kotimaakseen. Hän toteaaakin, että on aina asunut Syyriassa ja elämä siellä tuntuu hyvältä ja fantastiselta. Seuraavassa lainauksessa korostuu sopeutuminen syyrialaiseen kulttuuriin.

Haastateltava: ”Jumalan kiitos, että asumme tässä hienossa maassa, kaikki on edullista. Kaikki on hienoa. En voi edes kuvitella asuvani muussa maassa.”

Haastateltava: ”Sinä tulet palestiinalaisesta perheestä. Ikävöitkö Palestiinaa?” ”En, koska emme asu siellä. Olemme syyrialaisia. Tämä maa antoi kaiken meille ja me pidämme maastamme enemmän kuin mistään muusta maasta.”

Vaikka perhe oli kotoisin Palestiinasta, näyttäytyi Syyria kuitenkin kotimaana. Tämä osoittautui viimeisessä lauseessa, jossa todetaan Syyrian olevan heidän maansa. Syyrialainen identiteetti koostui tapojen ja kulttuurin omaksumisesta. Haastateltava näytti kokevan olevansa syyrialainen, koska oli aina asunut siellä. Vastakohtana oli kokemus siitä, ettei hän ikävöinyt Palestiinaa, koska ei ollut siellä koskaan asunut. Määrittävin tekijä syyrialaisen identiteetin kokemuksessa lienee se, että perhe on kasvanut ja omaksunut tavat Syyriassa.

Kotimaiden poliittiset ja yhteiskunnalliset olot näyttivät muokanneen haastateltavan suhdetta kotiin. Osa haastateltavista oli pakotettuja lähtemään kotimaastaan ja muuttamaan Syyriaan. Tämä luonnollisesti vaikutti siihen, miten kotimaata käsitteellistettiin. Seuraavassa lainauksessa korostuu se, miten Irakin poliittiset olot ovat vaikuttaneet haastateltavan perheen valintoihin ja muuttosuunnitelmiin sekä sitä kautta kodin ja paikan määrittelyyn.

Haastattelija: *”Olimme puhumassa Tanskasta, kerro minulle enemmän siitä.”*

Haastateltava: *”Kyllä, harrastin monenlaisia aktiviteettejä Tanskassa. Ajoin myös autoa. Opin paljon.”*

Haastattelija: *”Miksi lähdit Tanskasta?”*

Haastateltava: *”Lähdin, koska vuonna 2004 Sadam Hussein syöstiin vallasta ja halusin mennä takaisin Irakiin harjoittamaan kaikkia Tanskassa oppimiani aktiviteettejä. Joten tulin takaisin, mutta se ei ollut enää sellainen kun sen kuvittelin olevan.”*

Haastattelija: *”Mikä oli muuttunut?”*

Haastateltava: *”Käytin Tanskassa lyhythihaisia vaatteita, mutta ihmiset Irakissa eivät olleet tottuneet siihen. Minun ikäiseni naiset käyttivät muodikkaita vaatteita, esim. ei-ääriliikkeen edustajanaisena en halunnut käyttää hijabia. Nautin urheiluvaatteista, mutta Irakissa se oli hieman hankalaa. Asuin konservatiivisessa kaupungissa. En voinut jäädä Irakiin.”*

Haastattelija: *”Mikä sen kaupungin nimi oli?”*

Haastateltava: *”Hay el Jihad. Siellä oli paljon räjähdyksiä ja jännitteitä. En voinut jäädä Irakiin. Asuin siellä noin 5 kuukautta ja palasin takaisin Syyriaan.”*

Haastateltava näytti omaksuneen tanskalaisia tapoja ja pukeutumistyyliä, joten paluu kotimaahan osoittautui hankalaksi. Irakin tavat sekä pukeutuminen näyttäytyivät vieraina. Suhde kotiin osoittautui ongelmalliseksi. Haastateltavan tapakulttuuri näyttäytyykin hybridinä, millä viitataan käytäntöön, jossa eri kulttuureista yhdistellään itselle parhaiten sopiva käyttäytymisnormisto.

Nykyajan maahanmuuttajat ovatkin luonteeltaan joustavampia, ja heidän suhteensa kotimaan ja muuttomaan välillä on refleksiivisesti neuvoteltu ja uudelleen määritelty. Toisinaan voidaan ajatella, että pakolainen/ maahanmuuttaja on jäänyt kahden kulttuurin väliseen maastoon sulautumatta täysin kumpaankaan. Silloin kuuluminen voidaan nähdä aina tapauskohtaisesti neuvoteltuna. Tällöin henkilöt valitsevat heille

parhaiten sopivat tapauskohtaiset käytännöt muokaten hybridin kulttuurisen identiteetin (vrt. Meinhof & Triandatyllidou 2006).

Paikan käsityksiin vaikuttivat myös kotimaan yhteiskunnalliset olot, mutta myös runsas liikkuvuus maiden välillä. Seuraavassa vielä esimerkki asiasta.

Haastattelija: ”*Lähdit Irakista?*”

Haastateltava: ”*Kyllä.*”

Haastattelija: ”*Mistä syistä?*”

Haastateltava: ”*Poliittisista syistä. Aviomieheni oli etsintäkuulutettuna Irakin viranomaisille, Sadam Husseinin väelle. Ja nainen poliitikkona... Olin vähän huolissani. Olin myös 5. vuosiluokalla taidekoulussa, ikävöin sitä Jemeniin mentäessä.*”

Haastattelija: ”*Jemenin jälkeen vihdoin päädyitte Syyriaan?*”

Haastateltava: ”*Kyllä*”

Haastattelija: ”*Miten saavuitte Syyriaan Jemenistä?*”

Haastateltava: ”*Mieheni oli etsintäkuulutettu. Hän lähti Irakiin ja me menimme Turkkiin, Bulgariaan ja Itävaltaan. Minä menin tyttäremme kanssa vuosi myöhemmin Syyriaan. He menivät Jemeniin tammikuussa. Me vietimme enemmän kuin vuoden siellä, 13 kuukautta itse asiassa.*”

Haastattelija: ”*Mikä sen kaupungin nimi on?*”

Haastateltava: ”*Hay el jihad. Siellä oli paljon jännitteitä ja pommituksia, joten en voinut jäädä Irakiin. Asuin 5 kuukautta siellä ja palasin takasin Syyriaan.*”

Irakin yhteiskunnalliset ja poliittiset olot jäsensivät haastateltavan elämää ja suhdetta paikkaan. Irakissa jännitteet ja pommiuhat kasvoivat, joten haastateltava oli pakotettu jättämään kotimaansa taakseen. Haastateltava omaksuikin vaikutteita, taitoja ja tapoja Tanskasta sulauttaen ne omaan tapakulttuuriinsa. Seuraavassa esimerkissä käsittelen diasporista orientaatiota suhteessa Palestiinaan.

Haastattelija: ”*Nyt kun ajattelet Palestiinaa menneisyydestäsi, menisitkö takaisin?*”

Haastateltava: ”*Kyllä, totta kai, menisin takaisin juosten. Jos Jumala suo, niin menemme takaisin. Valitettavasti minun loppuni hämöttää, luulen että minä kuolen tänne, mutta toivoisin, että lapseni menisivät takaisin Palestiinaan.*”

Haastateltava: ”*Palestiinan tarina, no me olimme kaikki todella todella onnellisia...*”

Haastateltava näyttää muistelevan kotimaataan kaihoten ja jäsentää elämäntarinaansa sen pohjalta (Diaspora). Sama toistuu myös tulevassa lainauksessa.

Haastateltava: *”Ei ole olemassa mitään Palestiinan kaltaista paikkaa. Se on todella kaunis. Asuimme munkkiluostarin, Marian läheisyydessä. Se on kirkko. Menimme kirkkoihin, rukoilimme, vierailimme siellä. Se oli kaunista.”*

Haastateltava: *”Olimme onnellisia Palestiinassa, kaikki oli ihanaa ja kaunista. Kadut olivat kauniita ja puhtaita, kaikki oli ihanaa, toisin kuin täällä.”*

Kodin ja paikan jäsenyykset ovat vahvoja kulttuurisen identiteetin luoja. Seuraavassa katkelmasta voidaan havainnoida, kuinka haastateltavan identiteetti on sidoksissa palestiinalaisuuteen.

Haastateltava: *”Olemme palestiinalaisia. Me olemme palestiinalaisia.”*

Haastateltava toteaa olevansa palestiinalainen, missä näyttäisi olevan myös diasporinen orientaatio. Myös edellisissä katkelmissa osoittautui samoin. Kotimaata muisteltiin ikävöiden ja kaihoten. Identiteetti näytti olevan kotimaahan suuntautunut ja vahvistuvan diasporassa elämisen vuoksi. Diasporinen orientaatio voidaan käsittää diasporisen nationalismin tavoin, jolloin sillä viitataan sen positiiviseen suhteeseen isänmaan ja etnisen vähemmistön kanssa. Kansallisessa kuvittelussa isänmaa kuuluu tietyille etniselle ja kulttuuriselle ryhmälle, joka jakaa vahvat symboliset, kulttuuriset, sosiaaliset ja ekonomiset suhteet (vrt. Meinhof & Triandatyllidou 2006).

Diasporalla viitataan siis nykyaikaiseen tilaan, jossa transnationaalien siirtolaisten, pääoman, hyödykkeiden, kulttuurin, politiikan ja talouden vaikutuspiiri on ylirajaista ja liikkuvaa. Myös identiteetit ovat luonteeltaan monikulttuurisia, ja niissä kuuluminen paikkaan on monimuistoista ja toiseus laaja-alaisesti läsnä (vrt. Bryceson & Vuorela 2002, 5).

Etnistä identiteettiä korostettiin usein haastateltavien puheessa. Suhde kotimaahan oli vaihteleva. Jotkut kokivat kodikseen synnyinmaan, toiset puolestaan olivat samaistuneet asuinmaahansa normeihin ja sääntöihin. Yhteiskunnalliset olot ja politiikka vaikuttavat siihen, miten kotia, nykyisyyttä ja menneisyyttä hahmotettiin. Olennaista oli toisinaan pakotettu liikkuminen kotimaan poliittisen tilanteen vuoksi, toisinaan liikkuminen oli vapaaehtoista, kuten esimerkiksi suvun ja perheen luona

kyläilyn muodossa. Haastateltavani kokivat kuitenkin pääsääntöisesti kuuluvansa johonkin. Koti nähtiin aina olevan jossain.

5.3 Uskonnon merkitys

Toinen toistuva sivuteema elämäntarinoiden jäsentäjänä olivat uskonnolliset lausahdukset. Uskonnolliset sanonnat värittivät laaja-alaisesti naisten kerrontaa. Haastateltavat ovat uskonnolliselta taustaltaan niin kristittyjä kuin muslimejakin. Uskonto näkyi päivittäisessä puheessa, ja ajoittain omia uskonnollisia kokemuksia kuvailtiin laaja-alaisemminkin. En kuitenkaan voi tietää koska uskonnollisuudella tarkoitettiin syvällistä kokemusta ja koska se toimi vaan osana puhetta.

”Jumalan kiitos” on vain tyypillinen orientin sanonnan tyyli, eikä sillä välttämättä viitata juurikaan konkreettisen Jumalan olemassaoloon. Tyypiesimerkki havainnollistaa, kuinka uskonnollisuus näkyy haastateltavien puheessa.

Haastateltava: *”Olemme siunattuja, koska Jumala antoi meidän syntyä Syyriassa.”*

”Jumalan kiitosta” käytettiin seuraavanlaisesti puheessa.

Haastateltava: *”Jumalan kiitos, meillä on kaikki mitä tarvitsemme.”*

Haastateltava: *”Jumalan kiitos, aviomieheni on todella mukava ja äitini on terve.”*

Haastateltava: *”Jumalan kiitos, olin kutomassa kotona. Mieheni, olkoon hänen sielunsa levollinen, oli opettaja.”*

Haastateltava: *”Lapseni voivat hyvin ja ovat terveitä, Jumalan kiitos, että he ovat terveitä. Vain Noa kuoli, minkä vuoksi olen surullinen.”*

Kuten Iustitia (2002) toteaa, on maallistuneellekin Lähi-idän ihmiselle aivan luonnollista ja hyväksyttävää antaa arkipäiväisiinkin asioihin uskonnollinen selitys: Jumala ja perkeleet ovat aktiivisesti esillä heidän maailmassaan, ja siksi kiinteänä osana puheentuottamisessa (vrt. Iustitia 2002, 95–96). Kuten Nasser El- Dine (2010) jo mainitsikin, arabikulttuurissa on itse asiassa mahdotonta puhua mainitsematta Jumalaa, joka on arabimaissa läsnä kaikkialla ihmisen arjessa (Nasser El-Dine 2010,

6). Seuraavassa lainauksessa Isän kuolemaa käsitteellistetään uskonnollisin termein. Isän aika oli tullut ja Jumala otti hänet huostaansa.

Haastateltava: *”Olkoon hänen sielunsa levollinen.”*

Haastateltava: *”Isäni aika koitti, ja Jumala otti hänet huostaansa.”*

Seuraavassa katkelmassa kumppanin etsintää määritellään kohtalon avulla.

Haastateltava: *”Sitten rakastuin kaksi tai kolme kertaa, mutta taas ne eivät toimineet. En aio valehdella teille, en ollut ainoa, joka pisti suhteen poikki: joskus se oli myös hän. Kunnes olin 37–38-vuotias. Ennen sitä kaikki sanoivat minulle: ”Mikä sinussa on vikana?” ”Etkö pidä kenestäkään?” ja muita samanlaisia asioita, mutta sanoin heille, että tämä on kohtaloni.”*

Kyseisessä lainauksessa kohtalonusko näyttäytyy tulevaisuuden jäsentäjänä. Haastateltavalla oli ollut monenlaisia parisuhdeyrityksiä, mutta mikään ei ottanut onnistuakseen. Sosiaaliseen paineeseen hän kuitenkin näytti vastaavan suhteellisen tyynesti toteamalla tämän olevan hänen kohtalonsa. Tulevassa lainauksessa haastateltava toteaaakin uskovansa Jumalaan ja luottavansa hänen turvaan.

Haastateltava: *”Jumala antoi hänelle pitkän elämän, jotta voimme elää hänen kanssa tähän saakka ja me olemme onnellisia.”*

Haastattelija *”Kerro minulle kuinka aloitit? Kuinka kasvatit lapsesi? Sinun tarinasi?”*

Haastateltava: *”Jumala on se, joka huolehtii, en minä, se on Jumala joka huolehtii.”*

Haastateltava: *”Kerro minulle, kerro minulle.”*

Haastateltavan sukulainen: *”Sinä uskot ja luostat Jumalaan.”*

Haastateltava: *”Totta kai, totta kai.”*

Uskonto ja Jumala näyttävät olevan haastateltavalle turvapaikka ja suoja. Osa perheen kasvatuksestakin nivoutui Jumalan turvaamaksi. Seuraavassa haastateltava kuvaa Jumalan ilmestymistä hänelle.

Haastateltavan sukulainen: *”Kerro minulle Jumalan ilmestyksestäsi.”*

Haastateltava: *”Kyllä Jumala ilmestyi minulle: 40 vuotta vanhana. Hän oli vanha. Join verannalla yöllä kahvia kupponen toisensa jälkeen. Joten istuin verannalla ulkosalla ja katselin katua. Ajattelin: Miksi olin surullinen? Aviomieheni takiako? Halusin nähdä aviomieheni. Mietin ja ajattelin, mitä hänelle oli tapahtunut, missä hän olisi... ja nukahdin. Kun nukuin, Jumala ilmestyi minulle seinän takaa ja hän sanoi minulle: ”Tyttäreni, olkoon*

Jumalan siunaus kanssasi ja Jumala suojelkoon sinua ja lapsiasi.” Ja hän sanoi sen siunauksin, mutta minä sanoin: ”Hyvä Jumala, Hyvä, hyvä, hyvä Jumala tulkaa sisään, tulkaa sisään ja yht’äkkiä hukkasin hänet, enkä löytänyt häntä enää. Naapurimme ikkuna on meitä vastapäätä. Heillä on kauppa ja heidän ikkunansa ovat avoinna meille. Etsin häntä, mutta en löytänyt. Hän ilmestyi minulle, kun lapseni olivat pieniä, ja hän suojeli ja huolehti meistä.”

Uskonnolla oli merkitystä haastateltavien elämän jäsentäjänä, toisinaan se näytti takaavan turvan ja suojan. Kerronnan tyyli ilmestyksestä puhuttaessa oli yksityiskohtainen ja intensiivinen. Tapahtuma näyttäytyi merkityksellisenä asiana hänen elämässään.

5.4 Toimijuus

Omasta toimijuudesta kertominen tuli selvästi esille tutkimuksessani. Toimijuus muodostui oman kyvykkyyden, halukkuuden ja osaamisen esille tuomisesta. Näen toimijuuden olevan osa identiteetti-prosessia, joka ei muodostu selvästä ytimeä vaan se on luonteeltaan dynaaminen sekä konstruktiiivinen. Toimijuus muodostuu vapaan tahdon, yhteiskunnallisten ja kulttuuristen rakenteiden vuoropuhelusta. Pääasiallisesti toimijuus näyttäytyi työn ja opiskelujen kautta. Omaa asiantuntemusta ja erityistaitoja suhteessa työelämään ja opiskeluun korostettiin elämäntarupeussa. Ylipäättään asiantuntemus suhteessa johonkin taitoon tai pätevyyteen nousi elämäntarinoissa keskeiseksi puheen jäsentäjäksi.

Haastateltava: ”Äitini kasvatti meidät, tiedätkö, vuosi vuoden jälkeen. Kunnes menin neljännelle luokalle, sitten kuudennelle ja seitsemännelle luokalle, mutta tiedätkö, opiskelin itsenäisesti toisen asteen koulutusta varten.”

Lainauksessa haastateltava kertoo, kuinka äiti kasvatti heitä kunnes hän oli neljännellä, kuudennella ja seitsemännellä vuosikurssilla. Haastateltava kuvaa, kuinka hän opiskeli itsenäisesti saadakseen todistuksen toisen asteen koulutukseen. Omalla koulutuksella näytti olevan merkittävä vaikutus elämäntarinoiden jäsentäjänä. Toimijuuden modaliteeteissa haastateltavan pätevyys opiskeluun voidaan hahmottaa hänen fyysis-psykkisenä kyvykkyytenään opiskeluun. Myös halukkuudella ja omalla motivaatiolla suhteessa opiskeluun on merkitystä opiskeluista suoriutumisen

kannalta. Lisäksi yhteiskunnallinen tilanne ja rakenteet mahdollistivat opiskelun. Syyriassa opiskelu ei ole täysin itsestäänselvyys. Toisaalta koulunkäynti on eräänlainen yhteiskunnan asettama normatiivinen oletus, johon liittyy myös täytymisen ulottuvuus. Seuraavasta lainauksesta voidaan huomata, kuinka työstä kertominen viitoittaa elämäntarinoiden kerrontaa.

Haastateltava: ”Työskentelin sairaalassa siskoni kanssa ja minun vanhempi siskoni, oi kyllä, minulla on vanhempi sisko. Tuona aikana palkat olivat alhaiset, mutta tiedätkö meidän palkat 40-30 vuotta sitten.”

Työ nähdään merkityksellisenä oman toimijuuden tuottamisessa. Työn tekeminen onkin eräänlainen yhteiskunnallinen välttämättömyys ja pakko, joka voidaan määritellä ruumiillisen kykeneväisyyden kautta. Näin voidaan olettaa, että haastateltava on niin ikänsä, sukupuolensa kuin fyysisen kuntonsakin puolesta valmis työskentelemään. Lisäksi muut toimijuuden modaliteetit kuten osaaminen, haluaminen ja täytyminen ovat vahvasti sidoksissa toimijuuden määrittelyssä työn kautta. Voidaan olettaa, että haastateltavalla on riittävät tiedot, taidot ja motivaatio työn menestyksekkään toteutuksen kannalta. Yhtäältä työnteon mahdollisuuksiin vaikuttaa laaja-alaisesti haastateltavan ikä, sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja kulttuurinen ympäristö. Haastateltava oli ikänsä puolesta sovelias työskentelemään, myöskään sukupuoli ei kyseisessä kulttuurisessa todellisuudessa tuottanut ongelmia.

Haastateltava: ”Olin YK:lla kirjoilla ensiapupalvelussa. Työskentelin hoitajana ja olin erittäin pätevä. Minut valittiin 12 hakijasta. Pääsin lävitse kokeen; kolme meistä valittiin, ja minä olin paras niistä. Pidin sen työn 25 vuotta, ja kaikki rakastivat ja onnittelivat minua. Olin erittäin pätevä. Kaikki noudattivat neuvojeni, ja minua pidettiin parempana kuin lääkäreitä, tiesin enemmän kuin lääkärit.”

Edellisessä otteessa on myös havainnoitavissa, kuinka toimijuutta tuotettiin työn avulla: YK:n ensiapupalvelussa työskentelyllä, valinnalla 12 tytöstä sekä pääsyllä parhaimmiston. Haastateltava kuvaa, kuinka hän pääsi kaikista kokeista läpi, pääsi vielä kolmen parhaimmiston joukkoon ja oli loppuen lopuksi paras. Tämä kuvaa oivallisesti niin haastateltavan halukkuutta, motivaatiota kuin kyvykkyyttä työelämässäänkin. Hän kertoo, kuinka hän oli töissä 25 vuotta ja kuinka muut ihmiset pitivät hänestä ja kiittelivät häntä. Hän totesi olevansa erittäin pätevä. Kaikki noudattivat hänen neuvojaan. Omaa asiantuntijuutta verrattiin jopa paremmaksi kuin tohtoreilla, ja sen arvon antoi myös ympäristö.

Maalaisjärki ja yleissivistys pääsivät myös kunniaan aineistossani. Omaa kyvykkyyttä ei tuotettu vain suhteessa yhteiskunnan virallisesti tunnustamiin instituutteihin, vaan myös arkitiedon arvostuksen kautta.

Haastateltava: *”Meidän ei tarvinnut ostaa suuria määriä ruokaa, kuten näinä päivinä pakkaukset ovat. Söimme sitä, mitä äitimme meille kokkasi. Minun vanhempi siskoni oli todella kaunis, tiedätkö. Ja kuka häneen rakastui? Meidän isänpuoleinen serkku, joka tuli hänen perheensä kanssa kosimaan häntä, mutta äitini sanoi: ”Olen juuri menettänyt mieheni. Antakaa tyttäreni kasvaa aikuiseksi, saattaa opiskelut loppuun ensiksi ja aloittaa työskentelyn. Mutta perhe sanoi: ”Ei, hän kuuluu meille; hänen on parempi olla meidän kanssamme. Sinun pitää päästää tyttäresi naimisiin, jotta teillä on mies perheessä jälleen kerran.” Ja äitini vastasi: ”Olkoon menneeksi.” He menivät kihloihin. Ymmärsin mitä oli tapahtumassa, vaikka olin vielä nuori, koska olin kypsä ikäisekseni. Olin tunnettu siitä. Olin aina tietoinen siitä mitä tapahtui. Olin fiksu. Olin hyvä oppilas. Olisin halunnut opiskella lääketiedettä. Olin aina luokan parhaimmistoa.*

He saivat siskoni naimisiin. Minä olin hieman nuorempi ja kosiskelijat lähestyivät minua, mutta en halunnut mennä naimisiin ja sanoin itselleni: ”Haluan työskennellä”. Rakastin äitiäni niin paljon ja tiesin, että hän oli kohdannut hankalan tilanteen, joten ajattelin, että minun on työskenneltävä ja autettava äitiäni eikä kysyä keneltäkään muulta apua vaikka olisivatkin sukulaisia. Lapsesta lähtien olen aina priorisoinut enemmän antamista kuin ottamista. Äitini on aina ollut kiitollinen pienestä. Hän kuolisi mieluummin nälkään kun myöntäisi, että hänellä on nälkä ja pyytäisi leivänpalaa. Näin me elimme, kiitos Luojan. Siskoni meni naimisiin ja alkoi saada lapsia. Nuorimmat sisarukseni jatkoivat opiskelujaan, myöhemmin opiskelivat ja menivät kihloihin. Jos he olisivat olleet onnellisia, olisi äiti antanut suostumuksensa ja he olisivat menneet naimisiin.”

Lainauksessa näkyy vahvasti se yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ympäristö, missä valintoja toimijuudesta tuotetaan. Haasteellinen perheensisäinen tilanne kiinnittyy kulttuurisiin normeihin naimisiinmenosta. Naimisiinmeno muodostaa toisaalta kulttuurisen ”pakon/täytymisen” kaltaisen tilan, joka mahdollistaa perheen hyvinvoinnin miehen taloon tulemisen jälkeen. Haastateltava kuvaa myöhemmin kuitenkin omia halujaan ja motivaatioitaan sitoutua perheeseen. Vaikka perheeseen sitoutuminen saattaa muodostaa haluista, voimista ja täytymisistä muodostuvan ristiriitaisen kentän, käytti haastateltava silti omaa suhteellista valtaansa omasta elämästään päättämiseen.

Kyseisen haastateltavan kohdalla näkyy yhteiskunnallinen sosiaalinen paine ja henkilökohtainen valta toimia toisin. Määritelmät korostavat siis toimijuuden ”tarkoituksellisuutta, valtaa toimia ”toisin” jossakin tilanteessa. Niissä eivät korostu esteet, rajoitukset tai mahdottomuudet eivätkä ne pakot, joihin meistä jokainen päivittäin saattaa törmätä” (Jyrkämä 2008, 3).

Haastateltava jäsentää omaa elämäänsä kontrastina siskonsa elämään ja naimakertomukseen. Hän kuvaa, kuinka hän oli aina tietoinen asioista ja ylipäättään fiksu. Oma pätevyys näyttäytyi niin arjen asioiden ymmärtämisenä, mutta myös koulusaavutusten kautta, sillä haastateltava kertoo aina olleensa luokan parhaita. Haastateltava jäseni elämäänsä kykyjensä kautta todeten olevansa tiedostava ja fiksu oppilas.

Seuraavassa omaa asiantuntijuutta tuodaan esille työn välityksellä. Toimijuutta tuotettiin työelämässä menestymisen kautta. Haastava valinta työpaikalla toimi todisteena haastateltavan pätevyydestä. Työelämässä kertynyt arvostus ja ammattitaito jäsensivät vahvasti haastateltavan käsitystä itsestään ja elämästään.

Myös luovat harrastukset ja taidot nousivat aineistossani esiin. Seuraavassa esimerkki siitä.

Haastateltava: ”Lauloin bändissä nimeltä ”The Road”, ei tarkoitan ”The Road Group”. Tuona aikana liityin bändiin ja vietin vuoden siinä. Sitten menin Syyriaan ja jätin bändin, mutta silti nautin laulamista ja olen musiikkifani vielä tänä päivänäkin. Minulla on sävelkorvaa.

Olin Jemenissä. Irakissa lauloin puolueessa, mutta ne olivat salaisia juhlia. Kommunistipuolue kokonaisuudessaan oli salainen puolue. Siitä huolimatta me lauloimme, mutta salaisesti. Mutta kun menimme Jemeniin, siellä oli enemmän vapautta, ja me kykenimme laulamaan. Olin myös viidennellä vuosiluokalla taidekoulussa. Ikävöin sitä kun menimme Jemeniin.

Laulaminen on minulle kaikki kaikessa, se on kuin syöminen. Kun näen laulajan tänä päivänä, mietin, miksi en jatkanut laulamista. Tiedän, että olisin voinut tehdä niin, minulla oli lahjoja siihen, mutta tilanne oli hiukan hankala.”

Haastateltava kertoo laulaneensa bändissä nimeltä ”The Road Group” vuoden ajan. Muutto Syyriaan lopetti harrastuksen, mutta musiikin merkitys säilyi hänen elämässään lopettamisen jälkeenkin, ja hän jatkoi laulamistaan. Lopuksi hän kertoo,

että hänellä on sävelkorvaa. Hän kertoo myös, että hän lauloi Irakissakin, mutta salaisesti. Tämä kuvaa haastateltavan motivaatiota ja kyvykkyyttä uhmata yhteiskunnallista todellisuutta, jossa hän eli. Onkin huomattavaa, etteivät toimijat vain yksisuuntaisesti sulaudu yhteiskunnan asettamiin normeihin vaan neuvottelevat vastavuoroisesti itselleen mielekkään toimijuuden siitä.

Kommunistinen puolue kokonaisuudessaan oli salainen. Siitä huolimatta he lauloivat, mutta salaisesti. Jemenissä he saivat kuitenkin laulaa vapaammin. Koska Irakissa haastateltavan kykenemisen ja voimisen ulottuvuudet olivat suhteettoman rajalliset, mutta täytymisen velvollisuudet korkeat, oli kotimaasta muutto tarpeellinen vaihtoehto. Loppukatkelma kuvaakin laulun merkityksestä haastateltavalle. Vaikka puolue oli kielletty, silti haastateltava uhmasi kieltoa ja jatkoi laulamistaan. Niin ikään haluamisen, voimisen ja tuntemisen ulottuvuudet nousivat keskiöön. Haastateltava halusi selvästi laulaa, ja motivaatio tuli sisältä annettuna, vaikka yhteiskunnallinen tilanne ei laulamista olisikaan sallinut. Laulamiseen liittyi selkeästi affektiivinen tuntemisen ulottuvuus, mikä osoitti haastateltavan syvän arvostuksen laulamista kohtaan.

Myöhemmin hän kertoo harrastaneensa myös taiteita. Haastateltava jäseni elämäänsä luovan toiminnan, laulamisen kautta. Hän kertoi laulavansa orkesterissa nimeltä ”The Road Group”. Musiikki pysyi kiintymyksen kohteena koko haastateltavan elämän ajan. Haastateltava jäsentää elämäänsä toiminnan, musiikin, laulamisen ja taiteen kautta. Hän toteaaakin, että hänellä on sävelkorvaa.

Lopuksi hän tiivistää, että laulaminen on hänelle kaikki kaikessa: perustarve, kuten syöminen. Edellä mainitussa lainauksessa nousee esiin laulamisen kokemuksellinen ulottuvuus, jossa siitä on tullut jo osa elämisen arkea. Hän peilaa itseään muihin laulajiin. Haastateltava kuvaa, kuinka nähdessään laulajan näinä päivinä hän miettii, miksi ei enää jatkanut laulamistaan. Hän tiesi, että olisi voinut jatkaa taitojensa puolesta, mutta yhtäältä kaksi lasta tuo omat lisähaasteensa, vaikkakaan heidän opiskelunsa ei vienyt hänen mukaansa paljoakaan haastateltavan energiaa. Lopussa ympäristön ja perheen asettamat velvollisuudet ja välttämättömyydet rajasivatkin haastateltavan toimintamahdollisuuksia laulamisen suhteen.

Jyrkämä (2008) toteaaakin, että tämä kaikki tapahtuu neuvotteluna suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Haastateltavani toteuttivatkin itseään siinä

yhteiskunnallisessa todellisuudessa, missä elivät. Rakenteet ja toiminta muodostivat siis vuorovaikutuskehän (Jyrkämä 2008, 2). Ihminen toimijana on rakenteiden omaksuja, kantaja ja uusintaja, mutta myös niiden hyväksikäyttäjä. Rakenteet luovat rajoja, mutta myös toimintamahdollisuuksia.

Seuraavassa katkelmassa käytännön taidot ja matkustaminen oli myös merkittävä toimijuuden osa-alue.

Haastateltava: "Vuonna 2001 menin itsekseni Espanjaan. Huolimatta siitä, että englannin kielen taitoni oli huonoa, onnistuin matkustamaan Espanjaan helposti. Sain Schengen-viisumin. Vietin kaksi päivää Espanjassa ja sitten menin Saksaan velipojalleni – veljeni poika elää siellä. Vietin kuukauden siellä. En tarkalleen muista kaupungin nimeä. Sitten menin Tanskaan hakemaan pakolaisstatusta. Tulin Tanskaan laillisesti enkä tiennyt maasta mitään. Minulla oli hankala matka Saksasta Tanskaan, minun piti ottaa kolme eri junaa. Vietin kuukauden siellä. Kuun lopussa hain pakolaisstatusta. Vietin leirillä kolme vuotta odottaen statusta. Sillä välin opin englantia, kutomista ja urheilua; harjoitin kaikenlaisia urheilua, mitä muutkin ihmiset harjoittivat: ajojin pyörää, opin jopa tanssimista. Kyllä, harjoitin monenlaisia aktiviteetteja Tanskassa. Opin jopa ajamaan autoa. Opin todella paljon."

Matkustaminen ja pärjääminen ulkomailla koettiin tärkeäksi taidoksi. Se nähtiin oman kyvykkyyden ja osaamisen tuloksena, vaikka haastateltavan yhteiskunnallinen tilanne pakottikin haastateltavan matkustamaan. Haastateltava kuvaa uusia taitojaan, joiden oppimista hän selkeästi arvostaa. Tanska näyttäytyi itsensä kehittämisen ja uusien taitojen saavuttamisen käännekohtana.

Varsinkin edellisen haastateltavan kohdalla voi havainnoida Nasser El-Dinen (2010) kuvauksen kaltaista paikoitettua toimijuuden dikotomiaa (islam vs. länsi). Mikäli ei noudata islamistisia arvoja, on herkästi vaarassa leimautua lännen imitoijaksi. Yhteiskunnallinen konteksti siis määritteli vahvasti sen, mikä on suotavin tapa toimia.

Hänen kohdallaan toimijuutta jäsensivät harrastukset ja uusien aktiviteettien oppiminen. Yhtäältä yhteiskunnalliset olosuhteet asettivat reunaehdot taitojen omaksumiselle, jotta haastateltava pystyi mielekkäästi nauttimaan elämästä uudessa maassa. Haastateltava oli osaltaan assimiloitunut tanskalaiseen kulttuuriin oppien ja omaksuen uusia tapoja ja normeja.

Osaltaan toimijuuden liittyminen työelämään ja opiskeluihin on riippuvainen haastateltavieni ikäluokasta. Yhtäältä iän karttuminen "tuottaa" erilaista osaamista,

mutta se voi tuoda myös tilanteita, jossa ei enää kyetäkään, ainakaan niin hyvin kuin aiemmin. Eri-ikäisinä myös haluamme erilaisia asioita. Toisaalta kuuluminen tiettyyn ikäryhmään tai sukupolveen voi vaikuttaa siihen, mitä haluamme tai emme halua. Kiintoisia saattavat olla esimerkiksi ikäryhmän muista poikkeavat yhteiset osaamiset tai haluamiset (Jyrkämä, 2008 6–7.)

6. Johtopäätökset

Tutkimuskysymykseni koostui siitä, miten haastateltavat jäsentävät elämäänsä transnationaalisisessa kontekstissään sekä siitä, mitkä asiat säätelevät heidän elämäntarinoitaan. Aineistossani elämäntarinat jäsentyivätkin toisiaan tukevista palasista, joissa keskeisillä sijoilla olivat perhe, koti, uskonto ja toimijuus. Seuraavassa vastaan vielä tutkimuskysymyksiini.

Yhdistävää aineistoni arabinaisten elämässä oli perheen ensisijainen merkitys ja ylirajainen asuinkonteksti. Jokaisen perhe ja suku olivat enemmän tai vähemmän globaalisti hajautunut. Voidaankin puhua transnationaaleista perheistä, joissa vierailut sukulaisten luona vaativat lähes poikkeuksetta liikkumista yli valtioiden rajojen. Perheen ja suvun rooli elämän viitoittajana oli ensisijaisen merkittävä jokaisen haastateltavan kohdalla. Perhe käsitettiin laaja-alaisemmin kuin ydinperhe. Perhe näyttäytyikin aineistossani sosiaalisena konstruktiona, joka rikkoi biologiset raja-aidat. Yhtäältä perhe voitiin ymmärtää myös kuviteltuna yhteisönä, johon kuuluminen oli aina neuvottelun ja valintojen tulos. Toisaalta perheen sisäiset roolijaot olivat hämääriä, ja ainakin yhdessä tapauksessa perheen tytär valitsi työelämän sijasta sitoutumisen äitiinsä sekä perheensä edesmenneen isän roolin paikkaamiseen. Tässä havainnollistuukin kollektiivisen vastuun merkitys perheympäristössä.

Haastateltavat jäsentävät tarinaa elämästään ensisijaisesti siis perheen, suvun, aviomiehen ja lasten kautta. Lähes poikkeuksetta elämäntarinat alkavat aina kertomuksella joko äidistä ja isästä tai aviomiehestä ja lapsista. Suvulla ja perheellä on suunnaton merkitys haastateltavien oman elämän säätelyssä. Äidin ja isän terveys

ja hyvinvointi, aviomiehen onnellisuus sekä lasten kasvatus ja koulutus ovat ensisijaisia merkittäviä asioita oman elämän onnellisuuden kannalta. Omista vanhemmista kertominen saattaa liittyä läheisesti heihin kohdistuvaan kunnioitukseen ja arvostukseen.

Lasten merkitys arabiäitien elämässä nousi esiin myös Pia Ruotsalan (2006) tutkimuksessa. Lasten koulumenestys ja hyvä käytös voidaan nähdä sekä äidin että koko suvun asiana, koska ne vaikuttavat perheyhteisön taloudelliseen tilanteeseen. Toisinaan oman perheen ja äidin puolesta oltiin valmiita tekemään suuriakin uhrauksia jäämällä esimerkiksi kotiin äidin henkiseksi tueksi tai siirtymällä työelämään perheen taloudellisen tilanteen parantamiseksi. Yhtäältä arabimaailmassa ja syyrialaisessa yhteiskunnassa on tavanomaista asettaa perhe tärkeysjärjestyksen etupäähän. Perhe toimiikin usein viimekätisenä taloudellisena ja henkisenä tukiverkostona Lähi-idässä.

Uskonto liittyi myös vahvasti haastateltavien elämän jäsenyykseen ja puhetapaan. Uskonnollisia lausahduksia ilmeni tavanomaisessa puheenparressa. Joskus puolestaan Jumalalla näytti olevan vaikutusta asioihin. Yksi haastateltava totesi uskovansa kohtaloonsa elämäkumppanin etsimisessä, toinen haastateltava puolestaan luotti Jumalaan (God provides), kun häneltä kysyttiin lasten huolehtimisesta. Samainen haastateltava oli kokenut henkilökohtaisesti Jumalan ilmestyksenkin. Jumala näytti takaavan suojelusta ja turvaa elämänpolun varrella.

Myös kodin jäsenyykset elämän viitoittajana nousi aineistossa esiin. Suhde kotiin määritteli käsitystä kulttuurisesta identiteetistä. Käsitys kodista oli vahvasti sidoksissa haastateltavan kotimaan vallitsevaan yhteiskunnalliseen ja poliittiseen tilanteeseen. Haastateltavien elämäntarinaa jäsensikin suhde kotiin ja kulttuuriseen identiteettiin. Jossain tapauksissa kotimaata ikävöitiin ja ihannoitiin. Silloin koti näyttäytyi sadunhohtoisena paikkana, jonne perhe näytti haluavan (diaspora). Toisinaan haastateltavat olivat omaksuneet asuinmaansa käytännöt ja normit, joten kotimaa tuntui varsin vieraalta. Tämä liittyi usein kotimaan jännittyneeseen tilanteeseen, minkä takia perhe oli pakotettu muuttamaan uuteen maahan ja omaksumaan uusia tapoja ja käytäntöjä.

Kotimaan yhteiskunnallinen tilanne muokkasi siis haastateltavan käsitystä paikasta. Yksi haastateltavista koki olevansa syyrialainen, koska oli aina asunut Syyriassa.

Hänen mukaansa he olivat siunattuja, koska saivat asua siellä. Hänen juurensa olivat Palestiinassa, mutta koska hän ei koskaan ollut asunut siellä, ei hän myöskään osannut identifioitua kotimaahansa. Samoin myös Irakista kotoisin oleva haastateltavani oli omaksunut osia Tanskan maan tapakulttuuria ja vieraantunut joistakin osa-alueista Irakin käytännöistä. Irakin yhteiskunnalliset jännitteet ja poliittiset olot pakottivat haastateltavan muuttamaan ulkomaille sekä sopeutumaan uudenlaisiin käytäntöihin. Toisella palestiinalaishaastateltavistani oli diasporinen orientaatio. Hän näytti ikävöivän kotimaahansa ja sanoi, että hän palaisi juosten Palestiinaan, mikäli se vain olisi mahdollista.

Liikkumisen ja paikan tematiikka liittyikin vahvasti perhesysteemin luonteeseen. Usein sukulaiset asuvat kaukana toisessa maassa, mikä pakotti perheenjäsenet ylittämään pitkiäkin välimatkoja tapaamisien yhteydessä. Haastateltavieni transnationaalisen asuinkontekstin ytimessä olikin monimuotoiset ja vastavuoroiset siteet yli kansallisten rajojen. Ylirajainen toimijuus ja sen ylläpito nousee aineistossani vahvasti esiin.

Naisten puheessa elämää viitoittavaksi tekijäksi näyttäytyi myös oma toimijuus. Jyrkämän (2008) mukaan ”yksilöt rakentavat omaa elämänsä tulevaisuutta käyttäen hallussaan olevia resursseja sekä toimien ja tehden valintoja ajallispaikallisen elämäntilanteensa, siihen linkittyneiden muiden ihmisten ja sen sosiaalis-kulttuuristen olosuhteiden sisältämien ja avaamien vaihtoehtojen, mahdollisuuksien sekä niiden tuottamien ehtojen ja rajoitusten puitteissa. Ihminen reflektoi elämäänsä ja tilannettaan: mennyttä, nykyisyyttä ja tulevaa – arvioi ja harkitsee mahdollisuuksiaan ja vaihtoehtojaan ja tekee valintoja tämän perusteella” (Jyrkämän, 2008, 3.) Kerätty asiantuntemus tietyllä elämän osa-alueella jäseni merkittävästi puhetta omasta elämästä. Usein toimijuutta korostettiin työelämän ja opiskeluiden kautta. Haastateltava kertoi, kuinka hyvä hän oli koulussa, luokkansa parhaimmistoa. Työelämän saavutukset, esimerkiksi YK:lla työskentely ja tiukan valintamenettelyn läpi pääseminen olivat maininnan arvoinen suoritus. Arvostus työpaikalla ja ympäristön tuki asiantuntemukselle korostivat vielä haastateltavan pätevyyttä alallaan.

Myös niin sanottu ”maalaisjärki” ja käytännön elämän taidot nousivat kunniaan. Tällaisina nähtiin esimerkiksi matkustaminen ilman kielitaitoa ja tietoisuus ympärillä

olevista asioista. Myös luova toiminta, taide ja musiikki nousivat yhden haastateltavan kohdalla merkitseväksi. Hänen toimijuuttaan jäsensivät saavutukset laulamisen parissa. Hänelle se näyttäytyi perustarpeena ja tärkeänä elämän viitoittajana.

Huomattavaa oli myös se, etteivät haastateltavat tuoneet esiin niinkään maahanmuutosta seuranneita ongelmia, vaan niistä vaiettiin. Omaa elämää kuvattiin onnellisena, ja vain positiivisista asioista puhuttiin. Ongelmat jätettiin yksityisasiaksi.

6.1 Yhteenveto

Tutkimukseni on merkityksellinen, koska se pyrkii refleктоimaan tutkimukseni aihealueeseen liittyvää vuoropuhelua ja tuottamaan analyysia, joka ei asetu pelkästään kolonialistisen diskurssin tuottamiin dikotomioihin. Vaikka tutkimustulokseni eivät ole kokonaisvaltaisesti yleistettävissä, niin antaa se edes jonkinlaista pohjaa sille, millaiset asiat voivat olla merkityksellisiä tutkielmani arabitaustaisten naisten elämässä. Suomessa harva tietää paljoakaan Syyriasta, arabitaustaisista naisista puhumattakaan. Kyseisissä keskusteluissa on nousut esiin myös se, kuinka vähän ihmiset todella tietävät arabinaisten elämästä ja kulttuurista. Monet ovat kuitenkin ilmaisseet kiinnostuksensa aihealueesta, kun tutkielmani aihe on tullut puheeksi.

Länsimaissa saatetaan ajatella herkästi arabinainen kolonialistisen diskurssin mukaisesti alistuneessa, median tuottamassa valossa. Olen halunnut ottaa osaa kyseiseen keskusteluun ja reflektoida kahtiajakoista vuoropuhelua, mikä tutkimukseni aihealueesta on syntynyt. Keskustelujen keskiössä on idän ”toisuus” erilaisine perhe- ja naiskäsityksineen. Analyysini tuottamista jäsenyksistä voidaankin huomata, etteivät tutkimustulokseni asetu suoraviivaisesti kyseiseen dikotomiaan. Aineistostani nousee esille kuinka haastateltavilleni ovat hyvin tavanomaiset asiat merkityksellisiä. Luulen, että hyvin monelle naiselle sekä äidille kulttuurista riippumatta ainakin osa analyysini tuottamista jäsenyksistä olisivat merkityksellisiä, etenkin perheeseen ja lapsiin liittyvät keskustelut. Analyysissani nousee esiin hyvin inhimillisiä elämäntarinoiden jäsentäjiä, joiden voidaan ajatella olevan jopa universaalisti

merkityksellisiä liki jokaisen ihmisen kohdalla. Tämä tarjoaa lukijalle samaistumisen tunteen ja antaa mahdollisuuden ymmärtämiselle ja suvaitsevaisuudelle.

Tutkimuksen onnistuminen oli keräämisvaiheessa toistuvasti vaarassa. Kuten edellä jo mainitsinkin, aluksi tulkkimme katosi, mikä hankaloitti tutkimusprosessin kulkua. Järjestettyäni seuraavat tulkit työurakkaa kääntämään minulle selvisikin, että työryhmäni joutui palauttamaan saamansa rahoituksensa niukan materiaalin vuoksi. Tämä tarkoitti sitä, että minun tuli itse rahoittaa käännökset. Onnistuneiden haastatteluiden vähäinen määrä oli myös suuri takaisku tutkielmani onnistumisen kannalta. Kun otan seuraavat taustatekijät huomioon, onnistui tutkielman teko kuitenkin suhteellisen hyvin. Vähäisestä haastateltavien määrästä huolimatta olin kykeneväinen nostamaan esiin naisten puheessa toistuvia teemoja. Paikoittain ohuenkin kerronnan välistä korostui useasti, kuinka elämä rakentuu perheen ympärille transnationaalissa tilassa.

Jatkotutkimusta ajatellen olisin kiinnostunut kartoittamaan lisää arabinaisten tarinoita tai nivomaan tutkielmani turkkilaisten naisten elämän tarinoihin. Tällä hetkellä, Istanbulissa asuessani, olisi mielekästä yhdistää mahdollinen jatkotutkimus asuinmaani kontekstiin. Kiinnostavaa olisi myös vertailla syyrialaistaisten naisten tarinoita niin sanottuihin ”moderneihin” istanbulilaisten naisten tarinoihin. Täällä asuessani olen vahvasti huomannut, kuinka tutkielmani elämäntarinoiden teemat nousevat myös turkkilaisen naisten puheessa esiin.

7. Kirjallisuus

Ahmad, Leila, *Women and Gender in Islam*, New Haven, CT, Yale University Press, 1992

Bell, Diane; Caplan, Pat & Karim, Wazir Jahan (toim.) (1993): *Gendered Fields: Women, Men and Ethnography*. London : Routledge.

Benedict Andersonin "Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism" (1983)

Bryceon Deoprah & Vuorela Ulla(2002), Berg, Oxford New York, 2002

Davies, Charlotte Aull (2008) *Reflexive ethnography: a guide to research selves and others*, London Routledge 2008

Douglas Mary (1966) *Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanveron analyysi*. Vastapaino, Tampere 2000

Eriksen, Thomas Hylland (2005) *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Tammerpaino, Tampere 2004

Giddens, Anthony, *The constitution of society : outline of the theory of structuration / Anthony Giddens*. Cambridge : Polity Press, 1984

Haraway, Donna (1991): *Simians, Cyborges and women: The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books

Hopkins S. Nicholas (2003) *The New Arab Family*. Cairo Papers in Social science. The American University in Cairo Press 2001

Huttunen, Laura (2002) *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. Suomalaisen kirjallisuuden Seuran toimituksia 861*, hakapaino Oy, Helsinki 2002

Lehtonen Mikko & Löytty Olli (2003) *Erilaisuus*. Vastapaino, Tampere 2003

Lehtonen Mikko & Herkman Juha. Hall Stuart (1999) *Identiteetti*, vastapaino, Tampere 1999

Meinhof Ulrike Hanna & Hanna Triandatyllidou (2006), *Beyond the diaspora: transnational practices as transcultural capital*, Basingstoke, UK; New York, USA, Palgrave Macmillan 2006

Nasser El-Dine Sandra (2010) *Erojen samuudesta. Lännen ja idän kulttuurinen diskursiivinen rakentuminen syyrialaisien sukupuolten välisiä suhteita koskevassa puheessa*. Tampereen yliopisto, sosiaalitutkimuksen laitos

Nyrop F. Richard (1978) *Syria a Country Book*. Foreign Area Studies The American University, Washington D.C 1979

Ruotsala, Pia (2006) *Suomen lähetysseura. Arabiäitien matkassa*. Oy Print Ab, Helsinki 2006

Stowasser, Barbara F.(1993): *Women's Issues in Modern Islamic Thought*. Teoksessa Judith E. Tucker (toim.): *Arab Women. Old Boundaries, New Frontiers*. Indiana University Press, Bloomington ja Indianapolis

Tucker, Judith E. (1993a): in trodution. Teoksessa Judith E. Tucker (toim.): Arab Women. Old boundaries, new frontiers. Idiana University Press, Bloomington ja Indianapolis

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Tammi, Helsinki 2003 (Gumerius jyvaskylä 2003)

UNDP(2001): Women and men in the Syrian Arab Reublic a statistical Portrait. United Nations Economic and social Commission for Western Asia

UNIFEM Arab States Regional Office (2004): status of Syrian Women: Demography, Economic, Participation and violence Against Women, xxii

Vertovec Steven (2009) Transnationalism, routledge, Taylor and Francis group, London and New York, 2009

Wieland Carsten (2006), Syria: Ballots or Bullets? : Democracy, Islamism, and Secularism in the Levant, Cune press, 2006

Digitaaliset lähteet

Iustia (2002) Lähi-idän ihmisten kohtaaminen

http://www.teolinst.fi/julkaisut/iustitia15/15_9.pdf . Haettu 1.7.2010

Suomen Suurlähetystö (2009) Asemamaaraportti

<http://www.finland.sy/public/download.aspx?ID=42526&GUID=%7B4EA40B0F-6439-402C-80B6-1333FB8BE6CA%7D> . Haettu 1.9.2009

Malvela Pekka (2006) Syyrian kristityt

http://www.papu.biz/syyria/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=35.
Haettu 10.9.2009

Jyrkämä Jyrki (2008) Toimijuus ja ikääntyneiden arkielämä

http://www.socom.fi/dokumentit/tapahtumat/vanhusty/ajankohtaispaivat_08/toimijuus_ja_ikaantyneiden_arkielama_Jyrki_Jyrkama.pdf. Haettu 1.4.2011

Jyrkämä Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä. Hahmottelua teorettis-metodologiseksi viitekehyykseksi. Teoksessa Gerontologia 2008, 190-200

<http://www.satshp.fi/pls/wportal/docs/PAGE/TIETOPANKKI/KEHITTAMISTOIMINTA/TOIMKYKIKAAANTYMINEN/HANKEHALLINTO124270/MUUT124539/20101103%20LIITE2%20JYRKAMA GERONTOLOGIA 2008.PDF>

Abu Lughod, Lila (2008). Writing against culture. Teoksessa Richard G. Fox, recapturing Anthropology: working in the Present.Santa Fe: school of American Research press, USA, 1991, 466-476

<http://xcelab.net/rm/wp-content/uploads/2008/09/abu-lughod-writing-against-culture.pdf> Haettu 9.6.2011